

T.C
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı
Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Tezli Yüksek Lisans Programı

GÖRME ENGELLİLERİN SPOR YAPMA DEĞİŞKENİNE GÖRE
SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Şeyma KURŞUN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan DALKIRAN

Yüksek Lisans Tezi

Burdur, 2015

T.C
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı
Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Tezli Yüksek Lisans Programı

GÖRME ENGELLİLERİN SPOR YAPMA DEĞİŞKENİNE GÖRE
SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Şeyma KURŞUN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan DALKIRAN

Yüksek Lisans Tezi

Burdur, 2015

**MAKÜ EĞİTİM BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 02/07/2015 tarih ve 2015-109/3 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 27.07.2015 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Şeyma KURŞUN' un "Görme Engellilerin Spor Yapma Değişkenine Göre Saldırganlık Düzeylerinin Değerlendirilmesi" konulu tez çalışması Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE : Yrd.Doç.Dr. Oğuzhan DALKIRAN
(Tez Danışmanı)

ÜYE : Doç.Dr. Mehmet BAYANSALDUZ

ÜYE : Yrd.Doç.Dr. Özlem TAGAY

ONAY

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve
..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin / raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Mehmet Akif Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Tezimin / Raporumun tamamı her yerde erişime açılabilir.

Tezimin / Raporumun sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin / Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde Tezim / Raporum tamamen her yerden erişime açılabilir.

Şeyma KURŞUN

ÖZET

Görme Engellilerin Spor Yapma Değişkenine Göre Saldırganlık Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Şeyma KURŞUN

Araştırmanın amacı; spor yapan ve yapmayan Görme engelli bireylerin saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesidir.

Bu araştırmanın evrenini Antalya (270) ve Isparta (70) toplamda 340 engelli birey oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise; bu illerde çeşitli kulüplerde spor yapan 59 görme engelli sporcu ile sporla uğraşmayan 56 görme engelli birey toplamda 115 kişi oluşturmaktadır. Spor yapan ve yapmayan gönüllülerin 39' u kadın, 76'sı erkektir. Araştırmaya katılan gönüllü sporcuların branşları; Atletizm, Futbol, Halter ve Yüzmedir.

Katılımcıların saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi için bir anket formu ve envanter gözlem altında uygulanmıştır. Birinci bölümde sporcuların demografik özelliklerini kapsayan kişisel bilgiler anketi, ikinci bölümde ise; saldırganlık envanteri yer almaktadır. Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Kiper (1984) tarafından yapılan 'Saldırganlık Envanteri' 30 maddeden oluşup, yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık olmak üzere 3 alt boyutu kapsayan bir envanteredir.

Verilerin çözümlenmesinde SPSS 18,0 paket programı kullanılmış ve istatistiksel anlamlılık düzeyi olarak alfa değeri .05 olarak kabul edilmiştir. Kişisel bilgi formundaki verilerin analizinde frekans ve yüzde dağılımı kullanılmıştır. Verilerin dağılımı normal gerçekleştiği için parametrik testler uygulanmıştır. Değişkenler arasındaki farklılıkların toplam puan düzeyindeki analizinde T testi kullanılmıştır.

Elde edilen bulgular incelendiğinde genel saldırganlık düzeylerinin spor yapma değişkenine göre anlamlı ölçüde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t_{113}=9,49$, $p<.05$). Bu sonuca göre; spor yapan görme engellilerin genel saldırganlık düzeyleri daha düşüktür. Atılganlık düzeylerinin spor yapma değişkenine göre anlamlı ölçüde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t_{113}=18,87$, $p<.05$). Bu sonuca göre spor yapan engelli bireylerin, spor yapmayan engelli gruba bireylere göre atılganlık düzeyi daha yüksektir. Edilgen saldırganlık düzeylerinin spor yapma değişkenine göre anlamlı ölçüde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t_{113}=5,42$, $p<.05$). Bu sonuç doğrultusunda spor yapan görme engelli bireylerin spor yapmayan görme engelli

bireylere göre edilgen saldırganlık düzeyleri daha yüksektir. Yıkıcı saldırganlık düzeylerinin spor yapma değişkenine göre anlamlı ölçüde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t_{113}=-7,41$, $p<.05$). Spor yapmayan engelli bireylerin yıkıcı saldırganlık düzeyleri ($\bar{x} = 34,64$), spor yapan engelli bireylere göre ($\bar{x} = 29,00$) daha yüksektir.

Araştırma sonucunda; genel saldırganlık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı ölçüde farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($t_{113}=0,85$, $p>.05$). Bu sonuca göre genel saldırganlık düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasında bir ilişki olmadığı söylenebilir. Genel saldırganlık düzeylerinin yaş değişkenine göre anlamlı ölçüde farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($F_2=0,91$, $p>.05$). Genel saldırganlık düzeyleri tüm yaş gruplarında orta saldırganlık düzeyinde tespit edilmiştir. Genel saldırganlık düzeylerinin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı ölçüde bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($F_2=0,91$, $p>.05$). Genel saldırganlık düzeyi tüm eğitim düzeyi değişkenine göre orta saldırganlık düzeyinde tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Görme Engelli, Görme Engelli Sporcu, Saldırganlık.

ABSTRACT

Evaluation Of Aggression Levels Of Individuals With Visually Impaired According To Making Sports

Şeyma KURŞUN

The aim of research is to evaluate aggression levels of athletes and individuals that are visually impaired.

Totally 340 impaired individuals that are from Antalya (270) and Isparta (70) made up this research's universe. 59 visually impaired athlete and 56 visually impaired individuals made up the research's sample. 39 female and 76 male are the volunteers that are athlete or not. Branches of volunteer athletes are Athletics, Football, Weightlifting and Swimming.

A questionnaire to determine the level of aggression of the participants and inventory were conducted under observation. In the first part, personal data questionnaire covering demographics of athletes and in the second part, aggression inventory is located. The validity and reliability study Kiper (1984) made by 'Aggression Inventory' consisted of 30 items, destructive aggression, assertiveness and an inventory that covers three dimensions, including passive aggression.

For analyzing datas, SPSS 18.0 software package was used and the alpha value of .05 was accepted as statistically significance level. In the analysis of data in the personal information form, frequency and percentage were used. Parametric tests were applied as the normal distribution of the data took place. In the analysis of the differences between the total score level variables t Test was used.

When the findings were analyzed it was found that showed significantly different depending on the variable to sport the general level of aggression ($t_{113}=9,49$, $p < .05$). According to this result; sport that is lower than the general level of aggression vision disabilities. It has been found that assertiveness level showed vary significantly according to the variables making sport ($t_{113}=18,87$, $p < .05$). This results in accordance with vision, individuals who make sport with disabilities have a higher levels of passive aggression than individuals who do not make sports with disabilities. Destructive aggression levels have been found to show significantly

different depending on the variable of making sport ($t_{113}=-7,41$, $p < .05$). Levels destructive aggression of individuals with disabilities who do not make sports ($\bar{x} = 34,64$) is higher than individuals who make sports with disabilities ($\bar{x} = 29,00$).

As a result of the research; it has been found to significantly in the overall level of aggression according to gender difference ($t_{113}=0,85$, $p > .05$). According to the results it can be said that there is not a relationship between gender and the general level of aggression. It has been not found to show difference in the levels of general aggression according to age ($F_2=0,91$, $p > .05$). General aggression levels were detected in mid-aggression levels in all age groups. Education levels of general aggression levels have been found to show a significantly different depending on the variable ($F_2=0,91$, $p > .05$). The general level of aggression was determined in the middle according to the level of aggression in all levels of education variable.

Key Words: Visually Impaired, Visually Impaired Athlete, Agression.

TEŞEKKÜR

Lisansüstü eğitimim süresince bilgilerini ve yönlendirmesini, benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan DALKIRAN'A, bir önceki danışmanım Yrd. Doç. Dr. Meriç ERARSLAN' a, Doç. Dr. Kadir PEPE'YE, Doç. Dr. Mehmet BAYANSALDUZ'A ve Yrd. Doç. Dr. Alper Cenk GÜRKAN'A, tez çalışmam süresince beni yalnız bırakmayan sevgili hocalarım İbrahim DALBUDAK ve Mahmut ALP'E en içten teşekkürlerimi ve sonsuz şükranlarımı sunarım.

Son olarak, her zaman ve her anlamda yanımda oldukları için değerli babama, kıymetlim anneme, diğer yarım olan abim ve ailemizin canı olan eşine; özellikle manevi kardeşim Elif CORUH'A teşekkürü bir borç bilirim.

ŞEYMA KURŞUN

Haziran, 2015

İÇİNDEKİLER**SAYFA NO**

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO DİZİNİ	x
KISALTMALAR	xi
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
BÖLÜM II	3
ENGELLİLİK	3
2.1. Engelliliğin Tanımı	3
2.2. Engellilik Nedenleri.....	4
2.2.1. Doğum Öncesi Nedenleri	4
2.2.2. Doğum Sırası Nedenler	5
2.2.3. Doğum Sonrası Nedenler	5
2.3. Görme Engellilik	5
2.4. Görme Engelliliğin Sınıflandırılması	6
2.4.1. Görme Engelli Bireylerin Engelinin Oluş Nedenlerine Göre Sınıflandırılması	7
2.4.1.1. Doğum Öncesi Nedenleri	7
2.4.1.2. Doğum Sırasındaki Nedenler	7

2.4.1.3. Doğum Sonrası Nedenler	8
2.5. Görme Engelli Bireylerin Engelli Oluş Zamanına Göre Sınıflandırılması	8
2.6. Görme Engelli Bireylerin Temel Özellikleri	9
2.6.1. Bilişsel Özellikleri.....	9
2.6.2. Duyuşsal Özellikleri.....	10
2.6.3. Bedensel Özellikleri.....	10
2.7. Görme Engelinin Oluşturduğu Psikolojik, Sosyal ve Duygusal Sorunları.....	11
2.8. Görme Engelli Bireylerin Spor Açısından Sınıflandırılması	12
2.9. Görme Engellilerde Sporun Amacı.....	13
2.10. Görme Engellilerin Spor Branşları	14
2.10.1. Futbol	14
2.10.2. Atletizm.....	15
2.10.3. Yüzme	16
2.10.4. Halter.....	17
2.11. Saldırganlık	19
2.11.1. Saldırganlığın Tanımı	19
2.11.2. Saldırganlık Türleri	20
2.11.2.1. Düşmanca Davranışlar	20
2.11.2.2. Engelleme Davranışları	21
2.11.2.3. Açık Şiddet Davranışları	21
2.11.3. Saldırganlığa Neden Olan Faktörler	22
2.11.3.1. Kişilik	22
2.11.3.2. Cinsiyet ve Yaş.....	23

2.11.3.3. Aile	23
2.11.3.4. Çevre	24
2.11.3.5. Eğitim	24
2.11.3.6. Kültür	25
2.11.3.7. Kitle İletişim Araçları	25
2.11.4. Saldırganlığın Etkileri ve Sonuçları	26
2.11.5. Saldırganlığı Kontrol Etme Yolları	27
2.11.6. Saldırganlık-Spor ve Sporcu İlişkisi	28
2.12. Problem Durumu	30
2.13. Problem Cümlesi	30
2.14. Alt Problemler	30
2.15. Araştırmanın Önemi	31
2.16. Varsayımlar	31
BÖLÜM III	32
YÖNTEM	32
3.1. Araştırmanın Modeli	32
3.2 Evren ve Örneklem	32
3.3. Veri Toplama Süreci	33
3.4. Veri Toplama Teknikleri	33
3.5. Verilerin Analizi	34
BÖLÜM IV	35
BULGULAR	35
BÖLÜM V	38
SONUÇ VE ÖNERİLER	38
5.1. Görme Engelli Bireylerin Genel Saldırganlık Düzeyi Spor Yapma Değişkenine göre farklılık göstermekte midir?	38

5.2. Görme Engelli Bireylerin Atılganlık Düzeyi	
Spor Yapma Değişkenine göre farklılık göstermekte midir?.....	39
5.3. Görme Engelli Bireylerin Edilgen Saldırganlık Düzeyi	
Spor Yapma Değişkenine göre farklılık göstermekte midir?.....	40
5.4. Görme Engelli Bireylerin Yıkıcı Saldırganlık Düzeyi	
Spor Yapma Değişkenine göre farklılık göstermekte midir?.....	40
5.5. Görme Engelli Bireylerin Genel Saldırganlık Düzeyi	
Cinsiyet Değişkenine göre farklılık göstermekte midir?	41
5.6. Görme Engelli Bireylerin Genel Saldırganlık Düzeyi	
Yaş Değişkenine göre farklılık göstermekte midir?.....	41
5.7. Görme Engelli Bireylerin Genel Saldırganlık Düzeyi	
Eğitim Durumu Değişkenine göre farklılık göstermekte midir?	42
KAYNAKÇA.....	43
EKLER	47
Ek-1 Kişisel Bilgiler Anket Formu	48
Ek-2 Saldırganlık Ölçeği	49
ÖZGEÇMİŞ	51

TABLO DİZİNİ

SAYFA NO

Tablo 1. Örneklem Grubunun Kişisel Özellikleri	32
Tablo 2. Araştırma Verilerinin Normal Dağılım Çizelgesi.....	34
Tablo 3. Genel Saldırganlık Düzeylerinin Spor Yapma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları	35
Tablo 4. Atılganlık Düzeylerinin Spor Yapma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları	35
Tablo 5. Edilgen Saldırganlık Düzeylerinin Spor Yapma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları.....	36
Tablo 6. Yıkıcı Saldırganlık Düzeylerinin Spor Yapma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları.....	36
Tablo 7. Genel Saldırganlık Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları.....	36
Tablo 8. Genel Saldırganlık Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	37
Tablo 9. Genel Saldırganlık Düzeylerinin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	37

KISALTMALAR

- IAAF** : Uluslararası Amatör Atletizm Federasyonu
IPF : Uluslararası Ağırlık Kaldırma Federasyonu
IBSA : Uluslararası Görme Engelliler Spor Federasyonu

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanın kişiliği, doğuştan getirdiği özelliklerin ve çevresel faktörlerin etkileşimiyle biçimlenir. İnsanların yetiştirdikleri ortamda kültürel özelliklerinin farklı olması nedeniyle gösterdikleri tepki biçimleri ve davranış özellikleri birbirinden farklıdır. Davranışların üzerinde gelenek ve göreneklerin etkisi vardır. Buna göre duyguların, isteklerin, beklentilerin bastırılması zorunlu kılan bir ortamda yetişen bireyler, üzerinde bir baskı hissetmesinden dolayı düşmanlık ve şiddet içeren eğilimlere yönelebilirler. Bu nedenle bireyler, toplumsal huzursuzluğa neden olabilecek bazı olumsuz ve saldırgan davranışlara neden olmaktadır. Bir davranışın saldırgan olarak ifade edilmesi, içinde bulunulan kültüre göre değişebildiğinden saldırganlığın tanımını yapmak zordur. Saldırganlık, bireyin sözel veya fiziksel bir güç harcayarak bir hedefe yönelmesi ya da karşıdan gelen bir hedefin davranışını engellemesidir (Dalbudak, 2012). Bu durum engelliler için daha farklıdır. Bireyin fiziksel aktivitelerindeki bozukluklar ve hareket edebilme becerisinin eksikliği, onu toplumun diğer bireylerinden farklı kılmakta ve saldırganlığı daha da artmaktadır.

Engellilik, bedensel fonksiyonlardaki hasarlar nedeniyle meydana gelen eksiklikler ile yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörler açısından kişiden beklenen davranışların yerine getirilememesi durumu olarak tanımlanabilir (Yetim, 2014). Fiziksel işlevlerdeki bozukluklar ve bunların hareket yeteneği üzerinde yarattığı sınırlamalar bireyi toplumdan uzaklaştırır. Toplumsal destek sistemlerinin yetersiz olması, toplumun dışlayıcı tutum ve davranışları da engelli bireyin topluma eşit bireyler olarak katılmasını önlemektedir. (Yetim, 2014). Bu da engelli bireyin saldırgan olması için önemli bir nedendir.

Görme, hayatla birey arasında ilişki kurduran, bireyin bilmesini ve öğrenmesini sağlayan temel unsurdur. Gözde herhangi bir bozukluk bireyin doğal yollardan öğrenmesini engellemekle birlikte kişiyi toplumsal hayattan soyutlayarak diğer becerilerin edinilmesini de güçleştirmektedir. Görme kişiyi bire bir hayatla ilişki kurduran, kişinin zihinsel ve bedensel gelişimini ve uyumunu sağlayan faktörlerden biridir. Birey görme engelli olduğunda ise; engelinden dolayı toplum ve ailesi tarafından duyguların, isteklerin, beklentilerin bastırılmasını zorunlu kılan bir ortamda yetişmek zorunda kalır. Bu durum engelli bireyin üzerinde bir baskı hissetmesine ve farklı alanlarda düşmanlık ve şiddet içeren eğilimlere yönelmesine

neden olmaktadır. Dolayısıyla içinde buldukları gerek ruh hali ve gerekse toplumun kendilerine karşı olan tavırlarının doğal sonucu olarak ortaya çıkan saldırganlık, öfke ve kıskançlık gibi duygularını kontrol edememektedirler.

Bu bağlamda; görme engelli bireylerin olumsuz duygularını ortadan kaldırmak ve topluma uyumlarını sağlamak için spor yoluyla hem rehabilitasyonunun hem de eğitiminin sağlanması gerekmektedir. Spor, onlar için yapamadıkları her şeyi bu ortamda yapmaları için fırsat sağlamaktadır. Spor ortamında rakibini yenme arzusu, onlar için saldırganlığa tatmini sağlamaktadır.

“Görme Engellilerin Spor Yapma Değişkenine Göre Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi” adlı bu tez çalışmasında; engelliliğin tanımı ve görme engelliliğinin oluşumu, nedenleri, psikolojik ve sosyal açıdan problemleri ve bu bireylerin çeşitli spor dallarına yönlendirilmeleri ve bu konuda yapılan çalışmalar açıklanmaya çalışılmış ve saldırganlık kavramı ve sporun saldırganlıkla olan ilişkisi incelenmiştir. Uygulama bölümünde ise tez konusuyla ilgili uygulanan ölçekten elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

BÖLÜM II

ENGELLİLİK ve SALDIRGANLIK

2.1. Engelliliğin Tanımı

Engellilik; bir kişinin özürli olması sonucu sosyal ve mesleki işlevlerini yerine getirirken karşılaştığı ayırmacılık, toplumsal kısıtlamalar ve buna benzer olumsuzluklardır. Engellilerin topluma uyum sağlamada yaşadıkları sorunlar, engelli kişi ile yaşadığı çevre arasındaki ilişki sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kişi yaşadığı toplumdaki diğer bireylerle, içinde bulunduğu sistemlere sahip olmasını engelleyen kültürel, fiziksel ve sosyal engellerle yüzleştiği anda toplumsal engellilik ortaya çıkar. Bu durum engelli bireyin diğer bireylerle eşit seviyede olmasını engelleyen kısıtlamalar ve kayıplardır. Örneğin; otistik olmak bir engelliliktir. Ancak bu kişi iş bulamadığı için toplumsal engelli durumuna düşmektedir (Ünsal ve ark, 2006).

Engellilik, kişinin günlük aktivitelerini yapmasına engel olan ya da sınırlayan, birçok fiziksel ve zihinsel eksikliklerdir (Dalbudak, 2012). Engellilik, bir yetersizlik veya engel nedeniyle yaşa, cinsiyete, sosya ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilememesi durumudur (Baykan, 2000).

Engellilik, bir bireyin veya grubun standartlarına göre, büyük oranda bozulma olarak değerlendirilen bir durumdur. Terim, fiziksel yetersizlik, duyu bozukluğu, bilişsel bozukluk, zihinsel bozukluk, ruhsal hastalık, çeşitli kronik hastalık tiplerini içeren bireysel fonksiyonlara karşılık gelmektedir. Bozukluk ve engellilik kavramı aynı anlama gelmemekle birlikte çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bozukluk, uzuv noksanlığı veya fonksiyon eksikliği hastalığı olarak kabul edilse de, toplumda sakat, aciz, eksik ve acınacak bireyi ifade etmektedir (Dalbudak, 2012).

İnsanlar farklı özellikler ile birlikte yaşadığı sürece, birçok faktöre bağlı olarak toplumda üstlenmesi gereken roller olacaktır. Bireyin içinde bulunduğu durumdan dolayı bu rolleri yerine getirememesine engel denir. Kendi yaşlılarından olumsuz yönde farklılık gösteren ve sahip oldukları bu yetersizlikler nedeniyle çevrenin dikkatini üzerine çeken insanlara engelli insanlar denmektedir. Engelli insanlar dünya nüfusunun %10'unu oluşturmaktadır. Engelliler temelde görme engelliler,

işitme engelliler, bedensel engelliler ve zihinsel engelliler olmak üzere 4 grupta incelenir (Özer, 2001).

DSÖ, engelliliği üç ayrı kavramla ele almıştır (Sapanacı, 2013):

- Yetersizlik: Sağlık bakımından psikolojik veya fonksiyonlardaki eksiklik ve anormallik.
- Özürlülük: Bir aktiviteyi normal tarzda veya normal kabul edilen sınırlar içinde gerçekleştirmedeki kısıtlılık veya yetersizlik.
- Engellilik: Bir yetersizlik veya özür nedeni ile yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rolde kısıtlılık veya yerine getirememek.

2.2. Engellilik Nedenleri

Engelliliğe neden olan unsurlar doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere 3 grup altında incelenebilir. Bunlar aşağıdaki gibi açıklanabilir.

2.2.1. Doğum Öncesi Nedenleri

Genetik bozukluklar ve annenin ilk 3 ayda geçirdiği kızamık ve kızamıkçık, kan uyuşmazlığı, çiçek ve suçiçeği, gebelikte anormal rahim kanamaları, frengi, gebelik kansızlığı, yetersiz ve dengesiz beslenme, felç, vitamin eksiklikleri, tüberküloz, yanlış ve rastgele ilaç kullanma, menenjit, oksijen azlığı, yüksek tansiyon, anne yaşı, kromozom anomalileri, çoğul gebelik, sigara, alkol, uyuşturucu kullanma, şiddetli nezle ve yüksek ateşli gribal hastalıklar, kemoterapi ve radyoaktif ışınlar, gebelik öncesinde annenin ruh sağlığının bozulması, gebelik süresinin normalden kısa veya uzun olması, annenin düşmesi, çarpması vb. kazalara maruz kalması gibi unsurları içine almaktadır (Karademir, 2008).

Anne adayının hamilelik öncesinde sağlık taramasından geçirilmesi ve danışmanlık hizmetlerinden faydalanması, fizyolojik ve psikolojik durumunun belirlenmesi ve kendisine bildirilmesi gerekmektedir. Bu hizmetler ileride geçirilecek olan hamilelik döneminin sorunsuz olması ve anne adayının bilinçli olmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte verilen bu hizmetlerin doğum öncesi engellilik nedenlerini azaltıcı etkilerinin olabileceği de göz önünde bulundurulabilir (Sapanacı, 2013).

2.2.2. Doğum Sırası Nedenler

Doğum ağrılarının son dönemde ne zaman başlayacağını tahmin edilemeyeceği varsayılarak annenin sağlık kurumlarına yakın ikamet etmesi, doğuma ait hazırlıkların tamamlanması ve planlanması gebelik evresinde anlatılmalıdır. Doğumun profesyonel sağlık elemanları tarafından yapılması, sağlık kuruluşunda gerçekleştirilmesi, anne ve bebek sağlığı açısından son derece önemlidir. Aşağıda doğum anına ait engellilik nedenleri sıralanmıştır (<http://www.cetinozbey.net/?pnum=264&pt=Engel%20T%C3%BCrlerinin%20S%C4%B1nC4%B1fland%C4>) :

- Doğumun sağlık kuruluşunda, sağlık elemanlarınca gerçekleştirilmemesi,
- Doğumun beklenen süreden önce ve güç olması, bu nedenle bebeğin beyinde hasar oluşması,
- Bebeğin düşük doğum ağırlığı ile doğması,
- Doğum esnasında bebeğin travmaya maruz kalması,
- İkiz, üçüz gibi çoğul doğumlar,
- Doğum esnasında enfeksiyon,
- Doğum esnasında bebeğin oksijensiz kalması.

2.2.3. Doğum Sonrası Nedenler

Gelişim ve öğrenmenin başladığı bu dönemde oluşan engellilik nedenlerinde, bireyin yaşadığı toplumun eğitim ve sağlık seviyesi büyük önem taşımaktadır. Başta anne-babanın ve toplumun eğitim seviyesi, gelir durumu, kültürleri, yaşam tarzları, bebeğin gelişiminde büyük etkenlerdir. Bebeğin özellikle doğum sonrası karşılaşılabileceği olumsuz nedenler: beyin ve beyin zarı iltihaplanmaları, çocuk felci, çeşitli kaza ve travmalar, yüksek ateş, havale, şiddetli gribal enfeksiyonlar, zatürre gibi enfeksiyonlar, solunum yollarında ve organlarında meydana gelen ve beyni etkileyen iltihaplanmalar, zehirlenmeler, hipotiroid, protein metabolizmasının bozulması, hidrosefali, beyin tümörleri, ruhsal bozukluklar ve psiko-sosyal yoksunluklar doğum sonrası unsurları olarak sayılabilir (Karademir, 2008; Baykan, 2000).

2.3. Görme Engellilik

En basit tanımıyla görme engellilik; görme gücünün, normalden düşük olması halidir. Görme ve işitme organları, beş duyu organ içerisinde "birincil duyu organları" olarak;

dokunma, koklama ve tatma duyu organları da "ikincil duyu organları" olarak ifade edilmektedir (Enç, 2005).

Görme engeli, kısmi ya da tamamıyla görme kaybının olması durumudur. Görme bozukluğunun hafif olması halinde gözlük ya da kontakt lens ile tedavisi mümkündür. Daha ileri derece bozukluklarda ilaç tedavisi ya da cerrahi müdahale gerekmektedir. Daha ileri derecede bozukluk tedavi edilemez ve geri dönüşü yoktur (Dalbudak, 2012).

Görme engelliliği halk arasında kör olarak bilinmektedir. Ancak bireyin kör olarak tanımlanabilmesi için her iki gözün de toplam görüş açısının 20 derecenin altında olması gerekmektedir. Dolayısıyla görme engelliler bu farklılıktan dolayı gruplara ayrılabilirler (Özgür, 2008).

Yasal açıdan aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

"Gerekli tüm düzeltmelerden sonra iyi gören gözündeki görme keskinliği 20/200 ya da daha az ve görme alanı 20 dereceden az olan kişilere kör, görme keskinliği 20/70 ile 20/200 arasında olan kişilere az gören denilmektedir" (Özyürek, 1992). 20/200 ün genel hatları; görme yetersizliğinden etkilene bireyin 60 cm'den görebildiği, normal görme gücüne sahip bireyin 6 m. den görebilmesidir. Normal gören bireyin 6 m. den gördüğünü, az gören birey 2 m ile 60 cm arasındaki mesafeden görebilmektedir (Anonim). Tanımda yer alan görme keskinliği kavramı, gözün özel bir mesafeden görme ve ayrıntıları ayırt etme yeteneğini ifade etmektedir. "Görme alanı, baş çevrilmeden ve gözler oynatılmadan görülebilen tüm alan demektir ve yaklaşık 180°'dir. 20/200 oranı ise görmesi normal olan bir kişinin 200 feet'den gördüğünü 20 feet'den görmek anlamına gelmektedir. Metrik sistemde 20/20 görme keskinliği 6/6 oranına karşılık gelmektedir." (Tuncer, 2003).

2.4. Görme Engelliliğin Sınıflandırılması

Görme engellileri; kısmi görme, az görme, yasal çerçevede körlük ve tamamen körlük olmak üzere dört gruba ayırmak mümkündür (Baltaş ve Baltaş, 1995).

Kısmi görme; bireyin görme ve okumada zorluk çekmesi ve bundan dolayı özel yardım alması gerektiğidir

Az görme; normal mesafeden okumanın imkânsız olması, ciddi anlamda görme bozukluğunu ifade eder. Az gören bireyler, okuyabilmek ve görebilmek için destekleyici aletler kullanmak zorundadırlar.

Yasal olarak körlük; bireyin 20/200'den daha az bir görüş alanına sahip olması anlamına gelmektedir. Yasal olarak kör insanlar ister uzak isterse yakın olsun net göremeyenlerdir. .

Tamamen körlük ise kişinin hiçbir şekilde görememesi anlamına gelmektedir. Gözleri çevresindeki görüntüleri algılayamayacak durumdadır. Körlük alfabesi olan Braille de dâhil olmak üzere görsel olmayan kaynaklar yoluyla öğrenmeyi kabullenmek zorundadırlar.

2.4.1. Görme Engelli Bireylerin Engelinin Oluş Nedenlerine Göre Sınıflandırılması

Görme engellilerin engelli oluş nedenleri; doğum öncesi nedenler, doğum sırasındaki nedenler ve doğum sonrasındaki nedenler olmak üzere üç şekilde sınıflandırılmıştır (Enç, 2005):

2.4.1.1. Doğum Öncesi Nedenleri

Doğum öncesinde anne adayının geçirmiş olduğu birtakım genetik, kalıtsal ve kromozom yapısında meydana gelen bozukluklar, bu grup içerisinde yer almaktadırlar. Örneğin; kan uyuşmazlığı (Rh faktörü), kızamıkçık, doğal frengi, annenin gebelik esnasında geçirdiği ateşli hastalıklar, madde kullanımı, B vitamini eksikliği gibi etmenlerin görme yetersizliğine ve körlüğe neden olduğu bilinmektedir (Özgür, 2008).

2.4.1.2. Doğum Sırasındaki Nedenler

Doğumun birtakım nedenlerle geç veya güç olması, travmalar sonucunda görme merkezinin tahribatıyla körlük meydana gelebilmektedir. Ayrıca, kordonun çocuğun boynuna dolanmasıyla bebeğin oksijensiz kalması sonucunda beyin hücrelerinin tahrip olması ve görüş alanı çevresinde oluşan hasarlardan dolayı engellilik meydana gelmektedir (Özgür, 2008).

2.4.1.3. Doğum Sonrası Nedenler

Doğum sonrasında görme bozukluğunun birçok nedeni vardır. Bunlar; diyabet, glokoma, inme, beyin travması, göz enfeksiyonları, virüsler, kazalar konjenital durumlardır. Doğrudan, gözün tümünü ya da bir kısmını etkisi altına alan optik atrofi, katarakt, trahom, glokom gibi hastalıklar da doğum sonrası görme kaybına neden olmaktadır. Ayrıca, nedeni diğer herhangi bir organdan kaynaklanmasına rağmen, göze etki eden menenjit, beyin tümörleri vb. hastalıklar ya da trafik kazaları, patlamalar, cismin göze batması gibi olumsuzluklar da körlüğe neden olabilmektedir (Dalbudak, 2012; Özgür, 2008).

2.5. Görme Engelli Bireylerin Engelli Oluş Zamanına

Göre Sınıflandırılması

Görme engellileri oluş zamanına göre doğuştan ve sonradan olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. Doğuştan olan görme kayıplarının büyük bir bölümü, doğum sırasında ya da doğumdan sonraki ilk beş yılda meydana gelen kayıplardır. Gören bireyin tüm duyuları, görme fonksiyonuna uygun şekilde gelişmektedir. Doğuştan görme özürli olan kişilerde ise duyu gelişimi; deneme yanılma, tahmin ve araştırma ile gelişmektedir. Bu da, az görenler, görme yetisini sonradan kaybedenler ve doğuştan görme özürliüler arasındaki farklılıkların belirmesine neden olmaktadır (Kaya, 2003).

Doğuştan görme engelliler, görselliği tanıyamadıkları için şekillendirme yapamazlar. Ancak düşünceleri yoluyla diğer duyuları şekil almaktadır. Görsel uyarıların algılanma süresi ne kadar uzun olursa, engellinin kavramları algılayabilme ve şekillendirebilmesi başarılı olur. Görme gücünü beş yaşından sonra yitirenlerin hafızasında görsel yaşantı ve tasarımlardan birçoğu canlı kalabilmektedir. Sonradan görme engelli olanlarda duyu kaybı, doğuştan görme engellilerde ise duyunun hiç algılanmamış olması, her iki gruptaki engellilerin ayrımını belirlemektedir (Bigelow, 1990).

2.6. Görme Engelli Bireylerin Temel Özellikleri

Görme engelliler arasında pek çok farklılıklar görülmektedir. Ancak bu gruba dair birtakım özellikler, görme engelli olmayanlarda karşılaşılan özelliklerden daha çok rastlandığı görülür. Görme noksanlığı, derecesi, hangi evrede görme kaybına maruz kaldığı, başka sağlık problemlerinin olması ve başka engelliliklerin de olması gibi durumlar engelliler arasında bulunan özellikleri büyük ölçüde etkiler (Dalbudak, 2012).

2.6.1. Bilişsel Özellikleri

Bebeğin doğduğu anda en gelişmiş ve sonrasında da diğer organlara göre hızla gelişen tek organ gözdür. Üç yılda doğum sırasındaki büyüklüğünün üç katına ulaşarak gelişimini tamamlamış olur ve iki yaşında normal görmeye başlar (Varol, 1996).

Bebek altı haftalıkken, dıştan gelen tüm görsel uyarınları algılayabilir ancak seçemez. Bakmak, ilk aylarda yaşamın yarısı demektir. Bebek, etrafına bakmayı bıraktığı andan itibaren uykuya dalar. Bebekler, görsel bir doyumsuzlukla doğarlar ve uyanık olarak geçirdikleri her anı bakmakla geçirirler. Görme yetisine sahip olan çocuk nesnelere elleriyle yakalamaya başlamadan önce gözleri ile yakalar. Zamanla her iki organ birbiriyle işbirliği yaparak dış dünyadaki yerini alır (Cavkaytar ve Diken, 2005).

Görme, birçok temel algı, kavram ve motor becerilerini kazanmada rehberlik yapar. Çocuklar iki yaşından önce genel beden farkındalığı, duruşa özgü oryantasyon, duyuşal bütünleşme ve motor örüntüleri geliştirirler. Doğuştan görme yetisi olmayan bir çocuk, diğer duyuşları ile öğrenmesi uyarılmazsa algılama ve bilişsel gelişimlerinde problemler meydana gelebilir. Doğuştan görme engelli olan bir çocuk, bu alanlarda yaşamın daha sonraki evrelerinde görme yeteneğini kaybeden çocuklarda görülmeyen gecikmeler gösterir (Dalbudak, 2012).

Doğumun hemen sonrasında bebekle fiziksel olarak iletişim kurmak gereklidir. Eğer bebeğin görme kaybı var ise dokunma ve işitme yoluyla yaşamayı kabullenmesi için bu organlarının geliştirilmesi sağlanmalıdır. Görme engellilerin tüm davranışları – örneğin hareket etme, araştırma, inceleme, kontrol etme gibi – sınırlı olduğu için dış dünyayı ve çevresindeki nesnelere tanımakta ve anlam katmakta zorlanırlar. Her çocuğun bunları yapabiliyor olmasının gelişimlerinde büyük rolü vardır. Kavram eğitiminde diğer duyuş organlarıyla hareket eden görme kaybı olan çocuklar

açısından bu durum bir dezavantajdır. Bu çocukların kavram gelişimlerine destek olarak özel eğitim verilmesi gerekmektedir (Cavkaytar ve Diken, 2005).

2.6.2. Duyuşsal Özellikleri

Görme engelli bireyler ayakta veya otururken ileri geri sallanma, parmaklarını ya da ellerini sallama, parmakları ile gözlerini ovuşturma gibi anlamsız hareketler sergilerler. Bu davranış genellikle doğuştan kör olanlarda daha çok görülmektedir. Bu tür davranışların görsel uyarıcıdan yoksun çocuklara uyarıcı sağladığı düşünülmektedir. Görme engelli bireyler varlıkların görünümünü canlandıramadıkları için insanlarla iletişim kurduklarında pasif ve anlamı olmayan bir yüz ifadesi takınırlar (Özer, 2001).

Bu davranışları yok etmek için görme engelli bireyler spor yapmaya yönlendirilerek vücudun hareket kapasitesinin geliştirilmesi sağlanabilir. Bu sayede birey, eğlenir, mutlu olur, var olduğunu hisseder. Çevresinde bulunan insanlarla iletişimi daha sağlıklı olur, yaptığı spor dalında kendini geliştirir, sosyal yönden gelişir ve bakış açısı değişerek hayata daha sıkı bağlanır (Enç, 2005).

2.6.3. Bedensel Özellikleri

Görme duyusu motor gelişimi için önemli bir girdidir. Yapılan çalışmalar görme engelli çocukların motor becerilerinin gören çocuklardan önemli derecede geri olduğunu ortaya koymuştur. Görme kaybı doğrudan motor ve fiziksel özellik kaybına neden olmaz. Fakat hareket etme fırsatının yetersiz oluşu gelişimsel kayıplara neden olabilir. Motor gelişim kaybını en aza indirmek için çocuklara güvenli bir çevrede hareket etme fırsatı verilmelidir. Bunun güvenli olduğu da çocuğa sözel olarak anlatılmalı ve ona fiziksel olarak yardım edilmelidir (Özer, 2001).

Doğuştan görme kaybı olan bireylerde motor gecikme görülür. Yürüyüş, duruş, beden kontrolü ve beden yönetiminin hepsi yön duygusu ve bağımsız hareketin bir parçasıdır. Doğuştan kör bireylerde bu yoksunluk daha belirgindir, çünkü diğerlerinin nasıl oturduklarını, nasıl hareket ettiklerini ve ayakta durduklarını görmemişlerdir (Dalbudak, 2012).

Görme engelli bireyler duruşa ilişkin (postural) bozukluk gösterirler. Duruşu düzeltici egzersizler, postürün geliştirilmesine destek sağlar ve bedeni rahatlatır. Düzenli

fiziksel aktivitelere katılmadaki yetersizlik, görme engelli bireyin bedeninin zayıf olmasına ve denge bozukluğuna neden olmaktadır. Görme engellideki motor gelişim gecikmesi, yetenekle ilgili olmayıp, daha çok deneyimsizlikten kaynaklandığı da bir gerçektir (Dalbudak, 2012).

Tamamen kör bir birey; kısa adım atma, ayaklarını sürüme, yavaş adımlarla ve eğik yürüme hareketleriyle tanımlanır. Tamamen kör koşucular kısa adımlarla görenlere göre yarı hızda koşarlar, kalçada fleksiyon ve daha az ekstansiyon gösterirler. Görme engellilerde, duruş ve yürüyüş bozukluğundan dolayı gevşek kas yapısı, ayak deformitesi ve skolyos görülmektedir. Ayakların sürüyerek yürüdüklerinden dolayı baş ve karın öne çıkmıştır. Görme engellilerde güven, denge, kas kontrolü, hareketlerde özgürlük ve koordinasyon kazanmak için kullanılacak spor dalı, görme kaybı nedeniyle kaçınılmaz olan çevreden zarar görme korkusunun giderilmesine yardımcı olacaktır (Özer, 2001)

2.7. Görme Engelinin Oluşturduğu Psikolojik, Sosyal ve Duygusal Sorunları

Görme engellilerde mevcut yetersizlik ve belirsizlikler bunalım ve korku duymalarına yol açmaktadır. Görme engeli bireylerde içsel gerilimler sonucundaki kaygılar; gözetlenme korkusu, geç kalma kaygısı, düşme ve çarpma korkusu ve toplumsal korkular şeklinde görülmektedir. Bunların sonucunda körlük tikleri de oluşmaktadır. Ayrıca görmenin özürlü oluşunun çevreyi anlamada yetersizlik yaratacağını, oluşan güvensizliğin bireyleri içe dönük duruma getireceğini çeşitli kaynaklar açıklamaktadır (Özgür, 2008).

Örneğin; Gulliford, görmenin özürlü oluşunun, bireylerin sosyal ilgilerinde eksiklik yaratacağını ve ben-merkezliliğin artacağını belirtmektedir. Görme engelli bireyler tüm bu sınırlılıkların sonucunda, sahip olmaları gereken kavramların çoğuna sahip olamamaktadırlar. Ancak bu bireyler görenlerle aynı dünyada yaşamaktadırlar. Eğer kendi tanımlamalarına dayalı olurlarsa, gören toplum tarafından dışlanacaklarını düşünürler (Dalbudak, 2012).

Görme engelinin yaratabileceği sınırlılıkları şu temel başlıklarda toplanmaktadır;

- Psikolojik güven yok oluşu,
- Temel becerilerindeki kayıplar,

- İletişim kaybı,
- Rahatlık yitimi.

Görme engellilerde yaygın şekilde görülen bir bozukluk da aşağılık karmaşası olmaktadır. Aşağılık karmaşası konusunda, görme engelli bireylerde yer alan dinamik iki yönlüdür, ilk olarak yetersizliği olan birey bundan olumsuz yönde etkilenmektedir. Daha sonra bireyin yetersizliği olduğunun farkına varan toplum, bireyi olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağılık karmaşasına düşen görme engelliler, ödünleyici davranışlar geliştirebilmektedirler. Ödünleyici davranışlar olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilmektedirler (Özgür, 2008).

Büyüküydürüm ve arkadaşları; sporun görme engelliler için önemi ve spor yapan görme engellilerin hayatındaki değişiklikleri incelemişlerdir. Araştırma sonucuna göre; araştırmaya katılanların (%70)'nin görme engelini doğuştan olduğu, ailelerin (%80)'nin ve çevrenin (%70)'nin engellilere bakışının olumlu olduğu bulgusu elde edilmiştir. Ayrıca, spor ile ilk kez spor kulüpleri aracılığıyla tanıştıkları, çoğunlukla futsal ve goalball ile uğraştıkları, sporu sportif başarı aracılığıyla özgüvenlerini arttırmak için gerçekleştirdikleri ve sporda en üst seviyede ilerleme sağlayarak yüksek sportif başarılar elde etmek istedikleri bildirilmiştir (Büyüküydürüm ve ark., 2014) . Sonuç olarak, sporun görme engellilerin yaşamlarına olumlu yönde katkılarının olduğu, kendilerini ifade edebilme ve topluma uyum sağlayabilme açısından bir araç olduğu söylenebilir.

2.8. Görme Engelli Bireylerin Spor Açısından Sınıflandırılması

IBSA (Uluslararası Görme Engelliler Spor Federasyonu), kısmen ya da tamamen kör olan sporcular için, uluslararası bir yarışmada üç sınıf belirlemiştir (IBSA, 2006). Bunlar;

B1: Her iki gözden hiçbiri ışık algısı olmaması durumundan başlayıp, ışığı hissedenden; fakat herhangi bir mesafedeki nesnelere veya herhangi bir doğrultudaki bir elin şeklini tanıyamadığı yetersiz olma durumuna kadar olanlardır.

B2: Bir elin şeklini tanıyabilecek durumda olanlardır; ancak 2/60'luk görme keskinliği sahiptir veya 5 dereceden az görme alanına sahip olanlar.

B3: 2/60'ın üzerindeki görme keskinliğinden, 6/60 kadar görme keskinliğine sahip olanlardır veya 5 dereceden fazla ve 20 dereceden az görüş alanına sahip olanlardır.

2.9. Görme Engellilerde Sporun Amacı

Sağlıklı bireylerin bedensel ve ruhsal olarak rahatlamaları ve vücut gerginliğinden kurtulmaları amacıyla, önerilen sportif aktivitelerin ve sporun, engelli kişilerin de yapabileceği uzun yıllar akıllara gelmemiştir (Baykan, 2000).

Fiziki konumdan sporun faydası sınırsızdır. Spor, klasik tedavi edici egzersizlerle kıyaslandığında, hastayı eğlendirmesi ve hayata bağlaması açısından üstünlük göstermektedir. Sakatlarda sporun en asıl amacı ise sakat insana dış dünya ile temas imkanı vermesidir. Zihni ve vücudu çalıştırdığı, güven, disiplin, rekabet ve arkadaşlık hislerini uyandırdığı için topluma dönme ve yararlı olabilme imkânlarını büyük çapta artırır. Bazı spor dallarında örneğin; ok atma, bilardo, masa tenisi ve yüzmede engellilerin normal kişilerle mücadele ettikleri görülebilir (Dalbudak, 2012).

Görme engelli çocukların normal çocuklarla aynı gelişim aşamasını gösterdikleri halde, gelişimlerinin normal çocuklara oranla daha yavaş olduğu gözlenmektedir. Bu da görme engelli çocukların aileleri ya da kendilerini eve kapatması, kendilerini toplumdan dışlamaları, toplumun görme engelli çocuklara farklı bakması gibi özelliklerden dolayı engelli bireylerin monoton bir hayat yaşayarak gelişimini yavaşlatmaktadır; ancak engelli bireylerin gelişiminin normal çocuklar gibi olması için spora yönlendirilerek gelişimine katkı sağlanacağı unutulmamalıdır (Dalbudak, 2012).

Yapılan araştırmalarda görme yetersizliğinden etkilenmiş çocukların görenlere oranla sıklıkla karşılaştıkları problemlerin başında; postür bozuklukları, kas gelişimi ve vücut dengesi yetersizliği, yürüme becerileri bozuklukları gelmektedir. Görme yetersizliğinden etkilenmiş çocuklarda, gören çocuklardan farklı olarak bu problemlere daha sıklıkla rastlanması yetersiz hareket pratiği, statik olma eğilimi ve görsel uyarıların yokluğuna bağlanmaktadır (Özgür, 2008).

Sportif faaliyetlerini özellikle engelli öğrencinin psikomotor (denge, kuvvet, sürat, esneklik, fiziksel uygunluk) becerilerini olumlu yönde geliştirdiği, onların yapıcı, yaratıcı ve üretici olmasını sağladığı söylenebilir. Ayrıca sportif faaliyetler, engelli

öğrencilerin zihinsel gelişimlerine de olanak sağlar, kazanma-kaybetme olgusunu öğrenir ve buna kendini hazırlar (Aracı, 2001).

Spor, sağlam ve engelli bireylerin bir araya gelmelerine olanak sağlayarak özel eğitimde ulaşılmaması hedeflenen entegrasyon için son derece önemli bir işlevi de yerine getirmektedir. Böyle bir ortamda, engelli birey, diğer engelli kişilerin sorunlarını gözleyerek kendine karşı olumlu tutum geliştirmekte, yaratıcılığı uyarılmakla, yalnızlık duyguları en aza inmekte, çevresi genişlemekte ve daha anlamlı bir yaşam sürme şansı yakalamaktadır (Özer, 2001).

2.10. Görme Engellilerin Spor Branşları

IBSA'nın branşları şunlardır: Atletizm, İkili Bisiklet, Alpin Kayağı, Kayak, Futsal, Goalball, Judo, Yüzme, Halter, Atıcılık, Dokuz Lobutlu Bowling, On Lobutlu Bowling, Showdown, Torbolldur (IBSA, 2006). Her branşın belli başlı kuralları vardır. Bunların içinden tez konumuzu oluşturan branşların kuralları aşağıdaki gibidir.

2.10.1. Futbol

Oyun beşer kişilik iki takım ile oynanır. Her takımda, en fazla 7 yedek oyuncu vardır. Bir maçtaki yedek değiştirilmesi sınırsızdır. Oyundan, yedeğe çıkan bir oyuncu başkasının yedeğe ayrılmasıyla, kendisi yine oyuna girebilir. Kaleciler az gören ya da tam gören olabilir. Oyuncular ise hepsi B1 düzeyinde olmalıdır.

Sahanın uzunluğu 32-42 m, genişliği ise en az 18-22 m arasında olmalıdır. Oyun alanı çizgilerle sınırlanır ve bu sınırla alana dâhildir. Uzun olan iki kenar çizgilerine taç, daha kısa olan diğer iki kenar çizgilerine kale çizgisi denir. Bütün çizgiler en fazla 8 cm genişliğinde olmalıdır. Oyun alanı bir orta çizgi ile ikiye ayrılır. Başlama noktası bu çizginin tam ortasına işaretlenir. Bu nokta, merkez olarak 3m yarıçaplı bir daire ile çizilir. Kaleler, kale çizgisinin ortasına yerleştirilmelidir. Bunlar, köşe vuruş yerlerinden eşit uzaklıkta yukarı doğru dik iki direk ile bunları birleştiren yatay bir üst direkten oluşur. İki direk arasındaki mesafe içten içe 3 m. üst direğin alt kenarının yerden yüksekliği 2 m.dir. Her iki direk ile üst direk aynı kalınlıkta, genişliği ve derinliği 8 cm olmalıdır. Kale çizgileri de kale direkleri ile aynı genişlikte olurlar. Kale ağı, direklere ve üst direğe ve kalenin arkasına yerleştirilir. Aşağı kısım, bükülmüş demirlerle veya diğer yeterli dayanaklarla desteklenmelidir. File derinliği 80-100 cm. olmalıdır (IBSA, 2006).

Top yuvarlak deriden veya bir diğere uygun malzemeden imal edilmiştir. Çevresi en çok 64 cm, en az 62 cm.,dir. Ağırlığı oyunun başlangıcında en çok 440 gr, en az da 400 gr'dır. Maçın oyun süresi 50'şer dakikalık iki eşit devreden oluşur. (25 + 25 = 0dk.) Devre arası 15 dakikayı geçemez. Uzatma devreleri 5'er dakikalık 2 devreden oluşur. Takımların ikisi de 1 dakikalık mola hakkına sahiptir. Her takım bir devre için bir kez mola kullanma hakkına sahiptir (IBSA, 2003).

2.10.2. Atletizm

B1 Sınıfı İçin:

B1 sınıfı yarışmalar, tüm saha yarışmalarında ve 1500m'ye kadar (1500m dâhil) tüm koşma yarışmalarında onaylı opak gözlükler ya da uygun bir göz siperi giymelidir. Gözlükler onaylandığında, kontrol için her zaman hazır olmalıdır. Atlet, yarışmadığı zaman, koyu renk gözlük ya da göz siperlerini çıkarabilir. Akustik yardımın kullanıldığı B1 sınıfı yarışlarda (örneğin uzun atlama, üçlü atlama ve yüksek atlama) izleyicilerden tam sessizlik istenecektir (IBSA, 2006).

B2 Sınıfları İçin:

Mevcut tesiste görsel değişikliklere izin verilir (örneğin; toz, koni, bayraklar, vs). Akustik sinyaller de kullanılır.

B3 Sınıfı İçin:

IAAF (Uluslararası Amatör Atletizm Federasyonu) kuralları bütün olarak izlenecektir.

Yarışlar:

Koşu Yarışları, B1, B2 ve B3 sınıfı için; 100m, 200m, 400m, 800m, 1500m, 5000m ve Maraton yarışması görme engelli erkeklerde ve bayanlarda her üç sınıfta uygulanmaktadır, 10.000m ise her üç sınıfta sadece görme engelli erkeklere uygulanmaktadır.

Çoklu yarışlarda ise 4x100m Bayrak Yarışı, Saha Yarışlarında ise uzun atlama, üçlü atlama, yüksek atlama, disk, cirit, gülle atma her üç sınıf için erkek ve bayanlarda yarışmalara katılmaktadır; ama üç sınıf içinde çekiç atma sadece erkekler yarışabilmektedir. Ortak Yarışlar B1, B2 ve B3 sınıfı için Pentatlon erkek ve bayanlarda yapılmaktadır. Erkekler ve bayanlar için pentatlon, aşağıdaki sırayla bir gün içerisinde gerçekleştirilecek olan beş yarıştan oluşacaktır: Erkekler, Uzun

Atlama, Cirit, 100m, Disk ve 1500m, Bayanlar ise, Uzun Atlama, Glle, 100m, Disk ve 800m'de yarışacaklardır. Skorlar mevcut IAAF Skor listelerinden hesaplanacaktır (IBSA, 2003).

2.10.3. Yüzme

Yzmede amaç, FINA tarafından tanımlanan tüm yüzme stillerini gerçekleştirmektir; ancak görme yetisinin olmamasından ya da sınırlı olmasından dolayı görme engelli yüzücüler için geçerli olan hususlar göz önünde tutulmalıdır. IBSA'ya ye olan bir Görme Engelliler Sporları Birliğine kayıtlı olan ve aşağıdaki şekilde B1, B2 ya da B3 olarak sınıflandırılan yüzücüler yarışma için uygundur.

Erkekler:

- Serbest; 50m, 100m, 200m, 400m, 1500m,
- Sirtüstü, 50m, 100m, 200m,
- Kurbağalamada, 50m, 100m, 200m; Kelebekte, 50m, 100m, 200m,
- Karma Bayrak Yarışlarında, 100m, (sn), 200m, 400m,
- Serbestte, 4x50m, 4x100m,
- Karmada, 4x50m, 4x100m olarak yarışmaktadırlar.

Bayanlar:

- Serbestte; 50m, 100m, 200m, 400m, 800m,
- Sirtüstü; 50m, 100m, 200m,
- Kurbağalama; 50m, 100m, 200m,
- Kelebekte; 50m, 100m, 200m,
- Karma Bayrak Yarışında; 100m, (sn), 200m, 400m,
- Serbestte; 4x50m ve 4x100m,
- Karmada; 4x50m ve 4x100m'de yarışmaktadırlar.

Bir yarış içerisinde önerilen tüm müsabakalar B1, B2 ve B3 sınıfı yüzücüler içerecektir. IBSA dünya kayıtları her sınıf için tutulacaktır (IBSA, 2003).

2.10.4. Halter

Uluslararası halter yarışmasının kuralları, Uluslararası Ağırlık Kaldırma Federasyonu (IPF) tarafından belirlenmektedir. Görme engelli sporcular için şartlar daha da uygun hale getirilmektedir.

Ağırlığın kaldırılması esnasında, göz içi baskının arttığı bildirilmektedir. Bu nedenle tüm sporcuların, özellikle de görme engelliliği doğrudan diyabete bağlı retina iltihaplanması ile ilgili olanların, ağırlık kaldırabilmesi için tıbbi sorununun bulunmaması gerekmektedir (<http://www.gesf.org.tr/halter>, 2015).

YARIŞMA AĞIRLIKLARI

Squat: Ağırlık kaldıracak kişi; ön taraftaki üçgenlerin üst tarafının en fazla 3 cm altında olan barların üstünde dik bir pozisyon alır. Omuzların üzerindeki bar yatay olmalıdır. Eller barı tutmalı ve ayaklar platformun üzerinde olmalıdır (<http://www.gesf.org.tr/halter>, 2015).

Bench Press: Ağırlığı kaldıran kişi bench'e uygun olarak pozisyonunu alır ve bu pozisyonu ağırlığı kaldırma esnasında da sabit kalmalıdır. Baş ve gövde (kalçalar da dahil olmak üzere) bench üzerine uzatılır. Ayakkabılar yerde düz pozisyonda olmalıdır (<http://www.gesf.org.tr/halter>, 2015).

Deadlift: Bar yatay olarak ağırlığı kaldıran kişinin ayaklarının önüne konur. İki eliyle tutarak (tercih ettiği şekilde) ve dik durana kadar duraksamadan yapacağı bir hareketle ağırlığı kaldırılacaktır (<http://www.gesf.org.tr/halter>, 2015).

YARIŞMA KATEGORİLERİ

Erkekler: Erkeklerin 11 yarışma kategorisi vardır:

Tüm ağırlıklar 52 kg'a kadar

52 kg'dan 56 kg'a kadar

56 kg'dan 60 kg'a kadar

60 kg'dan 67,5 kg'a kadar

67.5 kg'dan 75 kg'a kadar

75 kg'dan 82,5 kg'a kadar

82.5 kg'dan 90 kg'a kadar

90 kg'dan 100 kg'a kadar

110 kg'dan 125 kg'a kadar

125 kg üzerindeki tüm ağırlıklar

Bayanlar: Bayanlar için 10 yarışma kategorisi bulunmaktadır.

Tüm ağırlıklar 44 kg'a kadar

44 kg'dan 48 kg'a kadar

48 kg'dan 52 kg'a kadar

52 kg'dan 56 kg'a kadar

56 kg'dan 60 kg'a kadar

60 kg'dan 67,5 kg'a kadar

67.5 kg'dan 75 kg'a kadar

75 kg'dan 82,5 kg'a kadar

82.5 kg'dan 90 kg'a kadar

90 (kg) üzerindeki tüm ağırlıklar

2.11. Saldırganlık

2.11.1. Saldırganlığın Tanımı

Saldırganlık “Diğer bir canlı ya da nesneye yönelik incitici ve rahatsız edici davranışlar” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1982). İnciten, zarar veren davranışlar her ne kadar saldırganlığı ifade etse de, saldırganlık her zaman zarar vermek amacıyla olmayabilir. Bireyler zarar vermekten çok daha farklı sebeplerden dolayı da saldırganlık sergileyebilirler. Özgürlük kazanımı, statü edinimi, diğer insanlar üzerinde otorite kurma, başarıya ulaşma çabaları bu amaçların birkaçıdır. (Kurtyılmaz, 2005). Bununla ilgili olarak bazı psikologlar saldırganlığı, yaşamı idame ettirebilmek için bireyin ihtiyacı olan itici güç ve davranışların ana kaynağı olarak tanımlasalar da, günümüzde saldırganlık, olumsuz olarak değil de, bireyin kendini ispat etmesi, haklarını savunması olarak da tanımlanmaktadır (Budak, 2001).

Saldırganlık, insanoğlunun var oluşundan bu yana yaşamını sürdürebilmek için başvurduğu bir davranış biçimidir. Çocukların oyun oynarken kavga etmeleri, sokakta çıkan çatışmalar, savaşlar, bireyin başka bir varlığa acı vermesi gibi davranışların tanımı olan saldırganlık; literatürde pek çok araştırmaya konu olmuş insan davranışlarından birisidir. Genel bir ifadeyle, “canlı veya cansız herhangi bir varlığa karşı fiziksel ve/veya duygusal olarak zarar vermeyi amaçlayan her türlü davranış biçimi” olarak tanımlanmaktadır (Yalçın, 2009). Bir başka tanıma göre ise; insan kontrol gücü azaldığında veya olumsuz sonuçlarla karşılaştığında saldırganca davranır (Şekertekin, 2003).

Saldırganlık, diğer bir kişiyi sözel ya da fiziksel açıdan incitmeye yönelik, nesnelere ve/veya kişinin kendisine yönelik nefret, kızgınlık ve düşmanlık içeren hareketler bütününe verilen addır (Bilgi, 2005).

Saldırganlık; öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi davranışlardan oluşan ve karşısındaki kişiyi incitmeyi, durdurmaya, engel olmayı ya da o kişiye karşı kendini korumayı amaçlayan fiziksel ya da sözel her türlü davranışı ifade eder. Saldırganlıkta kişi, zaman zaman kendini ispat etme ya da koruyucu şeklinde olumlu davranışlar sergileyebileceği gibi, bazen de yıkıcı davranışlarda bulunarak olumsuz da olabilir. Saldırganlığın hedefi sadece insanlar olmayıp, kurumlar, fiziki çevre ya da kişinin kendisi de olabilir (Budak, 2000).

2.11.2. Saldırganlık Türleri

Saldırganlık konusunda araştırma yapanlar çalışmalarında; saldırganlığı farklı türlere ayırmışlardır. Buss (1973)'a göre saldırganlık ya fizikseldir ya da sözeldir. Bu iki saldırganlık davranışı; aktif veya pasif, doğrudan ya da dolaylı olarak kendini göstermektedir (Kılıç, 2007).

Saldırganlık konusunda birçok görüş bulunmasına rağmen, davranışın bir canlıya yapılması ve zarar verilmiş olması, bu görüşlerin ortak noktasını teşkil etmektedir. Saldırganlık türleri aşağıdaki gibi açıklanabilir:

2.11.2.1. Düşmanca Davranışlar

Bu davranış türleri sözlü veya sembolik bir anlam taşımaktadır. Yani duygusal olarak karşı tarafı yıpratmaya yönelik davranışlardır. Bunlar:

- Gözlerini karşıdaki kişiye dikerek bakmak,
- Uygunsuz şekilde el kol hareketleri yapmak,
- Birinin fikirlerine önem vermeyerek küçümsemek,
- Konuşmaya karşılık vermemek,
- Birinin arkasından dedikodu yapmak,
- Birey üzerinde baskı kurmak,
- Birinin konuşmasını çirkin bir üslupla kesmek,
- Bir kişiyle veya işle alay etmek,
- Başkalarını küçümseyerek kendini ön plana çıkarmak,
- Üst düzey yöneticilerine yanlış bilgiler vermek,
- Biri geldiği zaman odayı terk etmek,
- Biri ya da birileri hakkında adaletsiz ve olumsuz performans raporu bildirmek,
- Sözlü cinsel tacizde bulunmak, küfür etmektir (Karaca, 2007).

2.11.2.2. Engelleme Davranışları

Bu tür davranışlar bir bireyin ya da bir organizasyonun çalışmasını engellemek amacıyla yapılan davranışlardır. Gizli olarak yürütülmesi bu davranışların en önemli özelliğidir. Başlıca engelleme davranışı türleri şunlardır:

- Telefonlara cevap vermemek,
- Başkalarının işlerinin gecikmesine neden olmak,
- Birinin tehlikede olduğunu bildirmemek,
- Beklenen yere geç gitmek,
- Birinin işine müdahale etmek,
- İşletmenin kaynaklarını lüzumsuz kullanmak,
- İhtiyaç duyulan kaynakları veya malzemeleri vermemek,
- Kasıtlı olarak işi yavaşlatmak (Karaca, 2007).

2.11.2.3. Açık Şiddet Davranışları

Saldırganlıkla şiddet bazen aynı anlama gelse de farklılıklar vardır. Saldırganlık basit sözle ya da bir sembolle yapılabilirken, şiddette fiziksel olarak zarar verme olasılığı daha yüksektir. Saldırganlık, bireylere zarar verme ya da acı çektirmeye yönelik davranışlar olarak tanımlanmakta olup, bu davranışın fiziksel olarak saldırı şekline dönüşmesine şiddet denilmektedir. (Karaca, 2007). Açık şiddet davranışları, belirli bir birikimden sonra ortaya çıkan davranışlardır. Her zaman aynı olmamakla beraber genelde düşmanlık ifadeleri yerini engelleme davranışlarına, engelleme davranışları da açık şiddet davranışlarına bırakabilmektedir. Açık şiddet davranışları şunlardır:

- Silahlı saldırıda bulunmak,
- Fiziki saldırı (itmek, ısırarak, tokat atmak, yumruklamak, tükürmek vb.),
- Hırsızlık yapmak,
- Saldırı amacıyla tehdit etmek,

- İşletmeye sabotaj düzenlemek,
- Kişilere gelen mesajları, postaları yok etmek,
- Fiziki cinsel taciz,
- Tecavüz veya tecavüz amaçlı şiddet kullanma (Karaca, 2007).

2.11.3. Saldırganlığa Neden Olan Faktörler

Günümüzde insanı saldırgan olmaya iten birçok neden vardır. Bu nedenler farklı başlıklar altında şu şekilde sıralanabilir:

2.11.3.1. Kişilik

Her bireyin kişilik yapısı birbirinden farklıdır. Dolayısıyla bireylerin saldırganlık ihtiyaçları ve saldırganlık düzeyleri de kişilik özellikleriyle doğrudan etkilenmektedir. Kişilik kavramı bugüne kadar farklı şekillerde tanımlanmıştır.

Kişilik; bireyin bütün ilgi, tavır, yetenek, dış görünüş ile ilgili özelliklerini içeren bir bütündür (Erden, 2007). Megargee ve arkadaşları yaptıkları bir çalışmada, kişilik tiplerini yüksek ve düşük kontrollüler olarak iki grupta incelemiştir. Yüksek kontrollü bireylerin, saldırganlık duygusunu hissetmelerine rağmen bunu bu davranışı eyleme dönüştürme hususunda kendilerini frenleyebildiklerini, düşük kontrollü bireylerin ise en ufak bir provokasyona dahi saldırgan bir şekilde tepki gösterdiklerini gözlemlemiştir (Efilti, 2006).

Saldırgan bireyler; dürtülerini engelleyemeyen, toplumsal yaşamın kurallarını hiçe sayan bir yapıdadırlar. Kendilerine sorulduğunda saldırganlık eğilimlerinin olmadığını söylerler, ancak saldırgan davranışları çevresindeki insanlar tarafından açıkça görülebilmektedir. Yapılan literatür çalışmalarında; saldırgan davranışlar sergileyen kişilerin kişilik ve kişisel özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

- Yüksek seviyede zarar verme eğilimindedirler,
- Mutlaka gözlerine kestirdikleri bir kişi vardır,
- Açıkça ve sıklıkla tehditte bulunabilirler,
- Somut bir eylem planları vardır,

- Şiddet ve saldırı araçlarına kolayca ulaşabilirler,
- Şiddeti seyretmekten hoşlanırlar,
- Merhametsiz bir kişilik yapıları vardır,
- Otoriteye karşı küslük duyarlar,
- Devamlı olarak öfke ve düşmanlık hissi duyarlar (Karaca, 2007).

2.11.3.2. Cinsiyet ve Yaş

Sosyal ve kültürel değerler, biyolojik faktörler yönünden incelendiğinde; erkeklerin kadınlara oranla daha fazla saldırganlık eğilimi gösterdikleri ve saldırılara da daha fazla maruz kaldıkları görülmektedir (Erden, 2007). Ergenlik döneminde erkek çocuklar kız çocuklara nazaran daha saldırgan davranmaktadırlar. Saldırgan davranışlar; erkeklerde fiziksel, sosyal ya da maddi ödül, statü kazandırma gibi yararlı sonuçlara bağlı olarak sergilenmektedir. Bayanlarda ise sosyalleşmenin yanında fiziksel olarak zayıf olmaları sonucu fizikselden çok doğrudan ya da dolaylı olarak sözel saldırganlık daha çok görülmektedir (Kılıç, 2007).

Bireyin yaşı, onun sergilediği davranışları, davranış biçimlerini ve süresini etkilemektedir. Örneğin, ergenlik dönemindeki birey ile yaşlılık dönemindeki bireyin olay ve durumlar karşısında ortaya koyacağı tepkiler farklıdır. Başka bir ifade ile bireyin yaşı ve buna bağlı olarak içinde bulunduğu gelişim dönemi onun tepkilerinde belirleyici rol oynamaktadır (Kılıç, 2007).

2.11.3.3. Aile

Kişi, doğumuyla birlikte ilk karşılaştığı ve ilk sosyal ilişkilerini kurduğu toplumsal kurum ailesidir. Bu nedenle aile, kişinin tutum ve değerlerinin oluşumunda birincil etkileşimi sağlaması açısından büyük önemi vardır. Aile, çocuğun beslenme, bakım, korunma ve sevilme ihtiyaçlarını karşılamasının yanı sıra, çocuğu gelişimi ve davranışları açısından da yönlendirerek onun toplumsal bir birey haline gelmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle ailenin ve aile içi ilişkilerin çocuk üzerinde çok önemli etkileri bulunmaktadır (Kurtyılmaz, 2005).

Saldırganlığın oluşmasında ailevi özellikler ilk sıradadır. Anne-babaların çocuklarının davranışlarını gereksiz yere engellemesi, çocuğun istek ve davranışlarını

eleştirilmesi, sık sık cezalandırılması, çocuğun her isteğine boyun eğmesi veya ihmal etmesi saldırgan davranışa neden olmaktadır. Ailede sağlıklı iletişim kurulmasında çocuğa yönelik tutum ve davranışların yanı sıra, ebeveynlerin mesleği, iş ve evlilik durumu, hastalıklar, ekonomik sıkıntılar gibi etmenler de saldırgan davranışların ortaya çıkmasında etken olmaktadır (Aral, 2004).

Aile çocuğun saldırgan davranışından kurtulmak için isteğini hemen gerçekleştiriyorsa, çocukta saldırgan davranış yerleşebilmektedir. Ayrıca, ana-baba tarafından olumlu davranışları görmezden gelinen çocukların, onların dikkatini çekmek için saldırgan davranışlarda bulunabileceği açıklanmıştır. Bunun yanı sıra psikolojik ve fizyolojik temel ihtiyaçlarının karşılanmamasının da çocuğu saldırganlığa ittiği belirtilmiştir (Sargin, 2001).

2.11.3.4. Çevre

Kişi çevrenin bir parçası konumundadır ve çevre ile insan ilişkisi kesintisiz sürekli devam etmektedir. Çevresel faktörler birden fazladır. Bu faktörlerin birleşimi de insanlarda saldırgan davranışlar görülmesini sağlayabilmektedir. Çevresel faktörler arasında; hava kirliliği, gürültü, kalabalık, alkol, uyuşturucu vb. maddelerin kullanımı yer almaktadır. Kötü kokulu ortamlar, insanları rahatsız etmekte ve bu rahatsızlık durumu da saldırgan eylemlerin oluşmasını sağlamaktadır. Yapılan araştırmalara göre, çalıştıkları ortamlarda rahatsız edici derecede gürültüye maruz kalan insanların, bu tür gürültüye maruz kalmayan insanlardan daha fazla şiddet eğiliminde buldukları kanıtlanmıştır. Aynı zamanda aşırı kalabalık da saldırgan tutumların sergilenmesine olanak sağlamaktadır (Erden, 2007).

2.11.3.5. Eğitim

Eğitim bireylerin toplum içerisindeki rolünün benimsenmesinde önemli bir kavramdır. İlk eğitimi aileden alan bireylerin saldırganlığı üzerinde ailenin etkisi oldukça fazladır. İlk eğitimini aileden alan birey daha sonraki yaşantısının büyük bir çoğunluğunu eğitimiyle geçirmektedir. Bireyler eğitim aldıkları okullarda birçok kuralla disiplin altına alınmaktadırlar. Kuralların okul yönetimi tarafından belirlenmesi ve çok sayıda yasağın olması bireyler üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Kurallardaki yasaklamaların fazla olması ve kurallarda kullanılan ifadelerin olumsuzluğu bireyleri saldırgan hale getirebilmektedir (Yalçın, 2009).

2.11.3.6. Kültür

Kültür, insanın doğal evre ile ilişkisi ve kendi zihni varlığına dayalı olarak yarattığı, insan tarafından icat edilmiş ve nesilden nesile aktarılmıŐ, geliŐtirilmiŐ duygu, düşünce ve davranış Şemalarının bütünüdür (Kurti, 2006).

Kültür, bir bireyin içinde geliŐtięi ve Őekillendięi en önemli unsurlardandır. Toplumsal sosyo-kültürel yapı, bireyin tutum ve davranışlarını, yaşam tarzını etkilemekte ve bireylerin yaŐamlarını ilgili davranış düzlemine göre biçimlendirmektedir. Bireylerin kiŐilikleri, davranış biçimleri, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi kavramları toplumsal yapılardan karŐılıklı olarak etkilenmektedir. Bu duruma göre bireylerin yaşadıkları sosyo-kültürel yapılar onların saldırgan davranış sergileyip sergilememelerinde yn tayin edici konumdadır (Karaca, 2007).

2.11.3.7. Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçlarının hızla arttığı, çeşitli görsel materyallerin farklı metotlarla insanlara sunulduğu günümüzde; basılı (dergi, gazete, kitap gibi), görsel ve iŐitsel (radyo, televizyon, video gibi), kitle iletişim araçları bir yandan insanlara bilgi aktarıırken, diğer yandan kişiler üzerinde davranış deęiŐiklięi yapacak güce sahiptir (Karaca, 2007).

Bireyler, kitle iletişim aralarındaki saldırgan davranışlarda bulunan bir karakteri model olarak ve o karakterin saldırgan davranışlarını sergileyerek çevresine zarar verebilmektedirler. Özellikle ocuklar, davranışları ne kadar çok izlerlerse, bunun doğal bir davranış olduğunu kabul edebilmektedir. Çocukların saldırgan davranışlarını etkileyen en önemli faktörlerden biri de saldırgan davranış içeren bilgisayar oyunları ve savaŐ oyunlarıdır. Bağımlılık düzeyindeki bilgisayar ve savaŐ oyunları çocukların bilinçaltını etkileyerek bu davranışları olağan davranışlar gibi görmelerine neden olmaktadır (Kılıç, 2007).

2.11.4. Saldırganlığın Etkileri ve Sonuçları

Saldırganlık sonucunda bir takım psikolojik rahatsızlıklar ortaya çıkmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekilde görülmektedir:

Psikosomatik rahatsızlıklar:

Davranışların, psikolojik olarak başlayıp fizyolojik rahatsızlık haline dönüşmesi psikosomatik rahatsızlıkları meydana getirmektedir. Bireyler sürekli baskı, tehdit, stres ve taciz altında çalışırlarsa bazı fiziksel rahatsızlıklara maruz kalmaları kaçınılmazdır (Karaca, 2007).

Anksiyete:

Anksiyete, sebebi genellikle bilinmeyen, içten gelen, korku, kaygı, sıkıntı, kötü bir şey olacakmış endişesi ile yaşanan bir bunaltı duygusudur. Yaşamı tehdit eden ya da tehdit şeklinde algılanan bir çeşit alarm duygusudur. Çok hafif gerginlik ve tedirginlikten panik derecesine varan değişik yoğunluklarda olabilir (Karaca, 2007).

Depresyon:

Depresyon; keder, derin sıkıntı, değersiz olma hissi, umutların yitilmesi ve sık yaşanan bir korku ve endişe olarak karakterize edilen bir duygu durumudur (Merttürk, 2005). Çökkünlük, derin, üzüntülü bir durum içinde duygu, düşünce, konuşma ve hareketlerde yavaşlama ve durgunluk, değersizlik, küçüklük, güçsüzlük, isteksizlik, karamsarlık duygu ve düşünceleri ile fizyolojik işlevlerde yavaşlama gibi belirtileri içeren bir sendromdur. Depresyonda ortaya çıkan ruhsal, bilişsel, davranışsal, bedensel ve fizyolojik değişiklikler şöyle özetlenebilmektedir (Merttürk, 2005):

- Ruhsal çöküntü içinde olma, kendini üzüntülü, kederli, neşesiz hissetme,
- Yaşamaktan zevk almama, çevreye karşı genel bir ilgisizlik, isteksizlik içinde olma,
- Basit günlük işleri yapmayı zorlaştıracak hatta engelleyecek düzeyde enerjisizlik, cansızlık,
- Genel bir durgunluk, konuşma ve hareketlerin yavaşlaması ya da tam tersine yerinde duramama, huzursuzluk,

- İştah ve kilo değişiklikleri, genellikle de yitirme,
- Genel bir halsizlik, güçsüzlük, bitkinlik,
- Dikkatini toplama güçsüzlüğü, kararsızlık, dalgınlık,
- Kendine saygı ve özgüvenin azalması,
- Yetersizlik, çaresizlik, güçsüzlük duygusu,
- Genel olarak geçmişle yaşama ve geleceğe yönelik karamsarlık, ümitsizlik,
- Ölüm üzerine yoğun düşünce uğraşları ve intihar eğilimleri,
- Baş ağrısı ve sindirim sistemi yakınmaları başta olmak üzere bedensel yakınma ve belirtiler.

Depresyon, belirtileri hafif, orta ve şiddetli yaşanabilen, etkili biçimde tedavi edilebilen, tedavi edilmediğinde çoğu zaman intiharla sonuçlanabilen ciddi bir ruhsal rahatsızlıktır (Karaca, 2007).

Uyku bozuklukları:

Saldırgan davranışlar ve buna bağlı olarak çıkan psikolojik durumlar bireylerde uyku bozukluklarına yol açar (Karaca, 2007).

İntihar:

Bireyin kendi kendine zarar vermesidir Bu tip saldırganlığa, en çok dışa yönelik saldırganlığa ket vurulduğu durumlarda rastlanır ve özellikle saldırganlığa ket vuran engeli aşamadığı için birey kendine kızılırsa, engellenme nedeni olarak kendini görecektir ve bu sefer saldırganlığını yeni engellenme nedenine yani kendine yöneltecektir. Saldırganlık kendini hor görme ve suçlamadan başlayıp, kendini öldürmeye kadar uzanır. Depresif duygularda ve büyük hayal kırıklığı gibi durumlarda ortaya çıkar (Karaca, 2007).

2.11.5. Saldırganlığı Kontrol Etme Yolları

Saldırganlığın önlenmesi veya kontrol altına alınabilmesi ile ilgili birçok görüş ortaya çıkmıştır. Freud; saldırganlığın doğuştan içgüdüsel bir dürtü olduğunu savunmakta ve önlenmesi konusunda olumlu düşünmemektedir. Freud'a göre;

İnsanların saldırgan tutumlarını bastırabilecek becerilerinin olmadığıdır. Ona göre, saldırganlık dürtülerinin ancak saldırganlığın dışa vurulması ya da bastırılması yolu ile azaltılabileceğini savunur. Bu süreçte, Freud saldırganlık duygularının boşalımı (katarsis) adını verir. Buna göre birey saldırganlığını ifade ederek daha az saldırgan davranır. Bu durumu yemek yemeye çok benzeten Freud'a göre kişinin yemek yiyip yemeyeceği, kısmen ne kadar aç olduğuna ve kısmen de içinde bulunduğu duruma bağlıdır. Acıktığında bir şeyler yiyen bireyin açlığı azalacak ve ileride daha az yemek yiyecektir. Bu görüşe göre saldırganlık da benzer biçimde boşalım imkânı bulursa, bir sonraki saldırganlık davranışında azalma olacaktır (Durak, 2006).

Yapılan araştırmaların çoğunda; saldırgan davranışı önleyebilmek için verilen cezaların beklenenden daha az etkili bir yöntem olduğu sonucuna varılmış ve toplumsal, siyasi, kültürel, ekonomik, bütünleyici olmayan yalın polisiye önlemler, saldırganlığı ancak görünürdeki hedeflerden başka yönlerde çekebileceği ifade edilmektedir (Karayılmaz, 2006). Evdeki anlaşmazlıkların çözümünde ise fiziksel güce kesinlikle başvurulmaksızın sözel ifadeler kullanılmalı, duygularını hareketleri yerine koyup ne hissettikleri, ne düşündükleri ifade ettirilmeli ve bu durum ödüllendirilmelidir. Kendini kontrol mekanizmasını geliştirmek ve arttırmak için bazı mahrumiyetler verilerek, saldırgan davranışı sonucu oluşan zararlar kendisine ödettirilmelidir. Hakkında olumlu beklentiler geliştirilerek kendi hayal kırıklığı ve öfkesini denetlemesi sağlanmalıdır. Öfke ve hayal kırıklıklarını daha kabul edilebilir yollarla ifade etmesi sağlanarak olumlu davranışları pekiştirilmelidir (Durak, 2006).

2.11.6. Saldırganlık-Spor ve Sporcu İlişkisi

Sporda saldırganlıktan söz edebilmek için özellikle bir davranışın ortaya çıkması, davranışın zarar ve incitme niyeti taşıması, zarar verme veya incitmenin gerçekleşmesi gerekir. Bu fiziksel ya da psikolojik olabilir. Vurmak veya tekmelemek kadar birisine küfür etmek ve kötü söz söylemekte saldırganlıktır (Tiryaki, 2001).

Spor, saldırganlığı kanalize etme ve kontrol altında tutma aracıdır. Günümüzde spor tanımlanırken, çoğunlukla saldırganlığı ortadan kaldırdığı ve öfke patlamalarını hafiflettiğinden bahsedilmektedir (Şahin, 2003).

Sporda saldırganlık, bir deşarj olma biçimidir. Birey, toplumun normal şartlarda yasakladığı saldırgan davranışları spor yaparak ortadan kaldıracaktır. Kişiler otoriteye başkaldırma, baskıya boyun eğmeme gibi isyan yüklü davranışlar yerine spor aktivitelerine yöneldiklerinde, rakiplerini yenerek tatmin olmaktadır. Ancak yapılan

bazı araştırmalar; bu davranışların bazen de tam aksine saldırganlık duygusunun sporla daha da kamçılandığını belirtmektedir (Çobanoğlu-Güner, 2006).

Sporda saldırganlık, bir spor müsabakası sırasında oyuncunun psikolojik, biyolojik ya da sosyal faktörlerden etkilenerek, spor dalına ait belirlenmiş kurallarının dışına çıkararak, karşısındakine zarar vermek ya da bir hedefe ulaşmak amacıyla gerçekteştiği sözel ya da fiziksel davranışlar olarak ifade edilebilir. Sporda saldırganlık çoğunlukla; başarılı olma, güç kazanma, tanınma, prestij, üstünlük ve egemenlik sağlama gibi güdülerin engellenmesi sonucu oluşur. şayet böyle bir engelleyici, karşı bir saldırganlık eylemine girişirse antrenör ve sporcu engellenmenin kaynağını birlikte tanımlayarak bu durumdan en yüksek faydayı sağlamaya çalışmalıdır. Saldırgan enerjiyi amaca yönelik kullanmaması halinde sporcu, enerjisini boş yere harcamıştır denilebilir (Topuz, 2008).

Toplumun yasakladığı saldırgan davranışlar, çoğu zaman spor vasıtasıyla yok edilebilmektedir. İnsanlar kendilerine uygun olmayan toplum düzenine, baskıya boyun eğmemek gibi davranışlar yerine spora yöneldiklerinde, bu hırs ve agresif davranışlarını, spor sayesinde zihni ve bedeni bakımdan rakiplerini yenerek tatmin etmektedirler. Bazıları da saldırganlık arzularının daha da arttığını belirtmektedirler (şahin, 2003).

Sporu yapanlar ve izleyenlerin saldırganlıklarının azalıp azalmadığı ya da artıp artırmadığı çoğu zaman tartışılan bir konudur. Bununla birlikte genellikle sporun, spor yapanlar ve izleyenler üzerinde saldırgan davranışları ve gerginlikleri azaltacak bir etkisi olduğu kabul edilmektedir. Hatta daha ötesinde spor yapanların spor etkinlikleri içerisinde saldırganlık eğilimlerini kontrol edebildikleri yolunda açıklamalar yapılmaktadır (Karayılmaz, 2006).

Sporda saldırganlık davranışı gerçekteştiğinde iki farklı saldırganlık tipinden söz edilebilir. Birincisi araçsal saldırganlık, ikincisi de düşmanlık içeren saldırganlıktır. Araçsal saldırganlıklar, sportif bir amaç için belli bir seviyeye ulaşma, karşısındakini yenme ya da kaybetmekten kaçınma davranışı şeklinde ortaya çıkar. Bu tür saldırganlıklar öğrenilmiş davranışlardır. Leonard'a (1988) göre araçsal saldırganlık, duygusal bir temele sahip olmayıp tamamen göreve ve amaca yönelik bir saldırganlık şeklidir. Örneğin; bir futbol maçıında gole giden rakibini formasından çekerek, ayağına vurarak ya da sarılarak vb. engellemeye çalışın futbolcunun amacı, rakibine zarar vermek değil, onun gol atmasını engellemektir. Bu tür bir

davranışta bulunan sporcu, oyun kurallarının belirlediği ölçülerde cezalandırılır (Topuz, 2008).

Kuralların ihlal edilmesi ise rakibe zarar vermek amacıyla yapılan ve düşmanlık içeren saldırganlığı ifade etmektedir (Shokoufeh, 2014). Peter ve Beyer (1997)'e göre bu saldırganlık türü; hoşnut olmama, kin veya nefret duygularını içeren uyarılara karşı verilen tepkidir. Acıya neden olan olaylar, önceden bilinen bir amaca yöneltilmiş tepkilerin gerçekleşmesini engelleyen engellerin birdenbire ortaya çıkması sonucu başarı gereklilikleri, önceki deneyimler yüzünden beklenen güzel olayların gerçekleşmemesi, sona ermesi sonucu ortaya çıkabilir. Düşmanlık içeren saldırganlığın kaynağında duygusal nedenler bulunmakta olup amaç tamamıyla hedefe zarar vermektir (Topuz, 2005).

Acı vermek ve kızdırmak amacıyla rakip ya da hakeme karşı yapılan hareket veya alay etme sözlü saldırganlığa örnektir. İşaretlerle saldırganlık, yumruk, tenis raketi vb. aletlerle de rakibi tehdit etmeyi kapsar. Aynı şekilde, bir takım el kol hareketleriyle veya bakışlarla da bu tür saldırganlık sergilenebilir. Bedeni saldırganlık ise, sadece yakın temasa izin veren ve bireysel mücadele sporlarında uygulanır. Çelme takma, tekme veya yumruk atma, spor aletleriyle rakibe vurma gibi davranışlar örnek olarak verilebilir (Shokoufeh, 2014).

2.12. Problem Durumu

Engelli bireylerin toplumda yer alabilme, kendilerini kabul ettirebilme ve hayata tutunabilme sorunları yadsınamaz bir gerçektir. Saldırganlık olgusunun da sosyalleşmede ve toplumda yer edinebilmede önemli bir engel teşkil ettiğinden hareketle spor yapma değişkeninin görme engelli bireylerde saldırganlık düzeyini ne yönde etkilediği sorusu araştırmanın problem durumunu oluşturmaktadır.

2.13. Problem Cümlesi

Spor yapma değişkeni, görme engelli bireylerin saldırganlık düzeylerini etkilemekte midir?

2.14. Alt Problemler

1- Görme engelli bireylerin Genel Saldırganlık Düzeyi spor yapma değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

- 2- Görme engelli bireylerin Atılganlık Düzeyi spor yapma değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
- 3- Görme engelli bireylerin Edilgen Saldırganlık Düzeyi spor yapma değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
- 4- Görme engelli bireylerin Yıkıcı Saldırganlık Düzeyi spor yapma değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
- 5- Görme engelli bireylerin Genel Saldırganlık Düzeyi Cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
- 6- Görme engelli bireylerin Genel Saldırganlık Düzeyi Yaş değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
- 7- Görme engelli bireylerin Genel Saldırganlık Düzeyi Eğitim Durumu değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

2.15. Araştırmanın Önemi

İnsanların, her türlü stresin olumsuz etkisinden uzak durabilmesinde, huzurlu ve mutlu yaşayabilmesinde, sağlıklı kalabilmesinde sporun ne kadar önemli olduğu kabul edilmiş bir gerçektir. Görme engelli bireylerin saldırganlık düzeylerinin tespit edilmesi ve sporun saldırganlık düzeyi üzerindeki etkisinin tespit edilmesi araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

2.16. Varsayımlar

Ankete katılan görme engelli bireylerin, ölçeği uygularken hiçbir dış etkenden etkilenmedikleri ve kimsenin etkisi altında kalmadıkları varsayılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni ve örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama yöntemi ve verilerin analizi yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Görme Engellilerin Spor Yapma Değişkenine Göre Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesini amaçlayan bu araştırmada, geniş gruplar üzerinde yürütülen, gruptaki bireylerin bir olgu veya olayla ilgili olarak görüşlerinin, tutumlarının alındığı, olgu ve olayların betimlenmeye çalışıldığı bir araştırma yaklaşımı olan tarama modeli kullanılmıştır (Tanrıöğen, 2011).

3.2 Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Antalya (270) ve Isparta (70) toplamda 340 engelli bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise; bu illerde çeşitli kulüplerde spor yapan 59 görme engelli sporcu ile sporla uğraşmayan 56 görme engelli birey toplamda 115 kişi oluşturmaktadır. Spor yapan ve yapmayan gönüllülerin 39' u kadın, 76'sı erkektir. Araştırmaya katılan gönüllü sporcuların branşları; Atletizm, Futbol, Halter ve Yüzmedir.

Tablo 1. Örneklem Grubunun Kişisel Özellikleri

Değişken	Düzy	n	%
Cinsiyet	Kadın	39	33,9
	Erkek	76	66,1
	Toplam	115	100
Spor Yapma Durumu	Spor Yapan	59	51,3
	Spor Yapmayan	56	48,7
	Toplam	115	100
Eğitim Durumu	İlköğretim	25	21,7
	Lise	45	39,1
	Üniversite	45	39,1
	Toplam	115	100
Yaş	20-25	51	44,3
	26-30	36	31,3
	31 ve üstü	28	24,3
	Toplam	115	100

Örneklem grubunu oluşturan toplam 115 görme engelli bireyin kişisel özellikleri, spor yapma durumu, eğitim durumu ve yaş ile ilgili sayısal değerler Tablo 3.1'de verilmiştir.

3.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmada, Türkçe ve yabancı dillerde yayımlanmış olan yazılı kaynaklar taranmış, Veri toplama aracı olarak saldırganlık ölçeği belirlenmiş ve kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. Ölçeğin uygulanacağı yer belirlenmiş ve elde edilen sayı yeterli kabul edilmiştir. Ölçek uygulanırken sorular görme engelli bireylere bire bir okunarak cevaplandırılmıştır.

3.4. Veri Toplama Teknikleri

Katılımcıların saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi için iki bölümden oluşan bir anket formu gözlem altında uygulanmıştır. Anketin ilk kısmında sporcuların demografik özelliklerini kapsayan sorular, ikinci kısmında ise saldırganlık envanteri yer almaktadır. Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Kiper (1984) tarafından yapılan 'Saldırganlık Envanteri' 30 maddeden oluşup, yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık olmak üzere 3 alt ölçekten meydana gelen bir envanteredir. Yıkıcı saldırganlıkla ilgili maddeler 1, 2, 3, 13, 14,15, 22, 23, 24, 29; atılganlıkla ilgili maddeler 4, 5, 6, 10, 11, 12, 19, 20, 21, 28; edilgen saldırganlıkla ilgili maddeler ise 7, 8, 9, 16, 17, 18, 25, 26, 27, 30. maddelerdir. Her alt test 10 sorudan oluşmaktadır. Sorular, 'bana hiç uymuyor' ve 'bana çok uyuyor' uçları arasında cevaplama içeren 7'li likert tipidir. Kuramsal olarak her bir alt testte, her soruya bana çok uyuyor şeklinde yanıt veren kişi artı (+)30, bana hiç uymuyor şeklinde yanıt veren kişi ise eksi (-)30 şeklinde puan almaktadır. Ancak istatistiksel olarak eksi puanlar kullanılamayacağından ve sıfır sayısının istatistiksel analizde sorun yaratacağı düşüncesiyle her toplam puana 31 sayısı ilave edilmiştir. Bu sayede her bir alt testten alınan puan 1, en yüksek puan 61 olmaktadır (Kiper, 1984).Envanterin kendisinde olmamakla birlikte, her üç alt ölçeğin toplam puanlarından yola çıkılarak her denek için genel bir saldırganlık puanı da elde edilmiştir.

Ölçekten alınan en düşük ve en yüksek puanlar aşağıda belirtilmiştir.

Ölçekten alınan puanların ölçütleri:	1 - 40 Düşük
	41 - 81 Orta
	82 - 121 Yüksek

Araştırmada kullanılan ölçeğin tümüne ilişkin elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık kat sayısı .67 bulunmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesinde SPSS 18,0 paket programı kullanılmış ve istatistiksel anlamlılık düzeyi olarak alfa değerı 0.05 olarak kabul edilmiştir.

- Kişisel bilgi formundaki verilerin analizinde frekans ve yüzde dağılımı kullanılmıştır.
- Verilerin dağılımı normal gerçekteştiği için parametrik testler uygulanmıştır.
- Değişkenler arasındaki farklılıkların toplam puan düzeyindeki analizinde T testi ve Anova testi kullanılmıştır.

Tablo 2.

Araştırma Verilerinin Normal Dağılım Çizelgesi

Saldırganlık Ölçeği	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistik	sd	p
Toplam puan	0,79	115	.071

BÖLÜM IV

Araştırmaya katılan görme engellilerin spor yapma değişkenine göre saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesine yönelik düşüncelerine ilişkin bulgular.

BULGULAR

Tablo 3.

Genel Saldırganlık Düzeylerinin Spor Yapma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Değişken	n	\bar{x}	S	sd	t	P
Spor yapan	59	62,69	7,93	113	9,49	.004*
Spor yapmayan	56	47,59	9,12			

*p<0,05

Engelli bireylerin genel saldırganlık düzeyleri, spor yapma değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir (t₁₁₃=9,49, p<.05). Spor yapan engelli bireylerin genel saldırganlık düzeyleri (\bar{x} = 62,69), spor yapmayan engelli bireylere göre (\bar{x} = 47,59) daha yüksektir. Bu bulguya göre genel saldırganlık düzeyi ile spor yapma değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilir.

Tablo 4.

Atılganlık Düzeylerinin Spor Yapma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Değişken	N	\bar{x}	S	sd	t	P
Spor yapan	59	57,00	2,76	113	18,87	.001*
Spor yapmayan	56	41,46	5,65			

*p<0,05

Engelli bireylerin atılganlık düzeyleri, spor yapma değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir (t₁₁₃=18,87, p<.05). Spor yapan engelli bireylerin atılganlık düzeyleri (\bar{x} = 57,00), spor yapmayan engelli bireylere göre (\bar{x} = 41,46) daha yüksektir. Bu bulguya göre atılganlık düzeyi ile spor yapma değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilir.

Tablo 5.

Edilgen Saldırganlık Düzeylerinin Spor Yapma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Değişken	N	\bar{x}	S	sd	t	P
Spor yapan	59	38,74	3,67	113	5,42	.006*
Spor yapmayan	56	33,66	6,13			

*p<0,05

Engelli bireylerin edilgen saldırganlık düzeyleri, spor yapma değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir (t113=5,42, p<.05). Spor yapan engelli bireylerin edilgen saldırganlık düzeyleri ($\bar{x} = 38,74$), spor yapmayan engelli bireylere göre ($\bar{x} = 33,66$) daha yüksektir. Bu bulguya göre edilgen saldırganlık düzeyi ile spor yapma değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilir.

Tablo 6.

Yıkıcı Saldırganlık Düzeylerinin Spor Yapma Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Değişken	N	\bar{x}	S	sd	t	P
Spor yapan	59	29,00	4,35	113	-7,41	.002*
Spor yapmayan	56	34,64	3,76			

*p<0,05

Engelli bireylerin yıkıcı saldırganlık düzeyleri, spor yapma değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir (t113=-7,41, p<.05). Spor yapmayan engelli bireylerin yıkıcı saldırganlık düzeyleri ($\bar{x} = 34,64$), spor yapan engelli bireylere göre ($\bar{x} = 29,00$) daha yüksektir. Bu bulguya göre yıkıcı saldırganlık düzeyi ile spor yapma değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilir.

Tablo 7.

Genel Saldırganlık Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Değişken	N	\bar{x}	S	sd	t	P
Erkek	76	55,98	11,34	113	0,85	.397
Kadın	39	54,07	11,49			

*p<0,05

Engelli bireylerin genel saldırganlık düzeyleri, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t_{113}=0,85$, $p>.05$). Bu bulguya göre genel saldırganlık düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasında bir ilişki olmadığı söylenebilir.

Tablo 8.

*Genel Saldırganlık Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre ANOVA Testi**Sonuçları*

Değişken	N	\bar{x}	S	sd	F	p
20 – 25	51	56,92	10,59	2	0,91	.400
26 – 30	36	53,77	11,37			
31 ve üstü	28	54,46	12,76			
Total	115	55,33	11,38			

* $p<0,05$

Engelli bireylerin genel saldırganlık düzeyleri, yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F_2=0,91$, $p>.05$). 20-25 yaş grubunun genel saldırganlık düzeyleri ($\bar{x} = 56,92$), 26-30 yaş grubunun genel saldırganlık düzeyleri ($\bar{x} = 53,77$), 31 ve üzeri yaş grubunun genel saldırganlık düzeyleri ($\bar{x} = 54,46$) olarak belirlenmiştir. Bu bulguya göre genel saldırganlık düzeyi ile yaş değişkeni arasında bir ilişki olmadığı söylenebilir.

Tablo 9.

*Genel Saldırganlık Düzeylerinin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi**Sonuçları*

Değişken	N	\bar{x}	S	sd	F	p
İlköğretim	25	51,44	8,88	2	2,96	.060
Lise	45	54,73	11,98			
Üniversite	45	58,11	11,49			
Total	115	55,33	11,38			

* $p<0,05$

Engelli bireylerin genel saldırganlık düzeyleri, eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F_2=0,91$, $p>.05$). İlköğretim grubunun genel saldırganlık düzeyleri ($\bar{x} = 51,44$), lise grubunun genel saldırganlık düzeyleri ($\bar{x} = 54,73$), üniversite grubunun genel saldırganlık düzeyleri ($\bar{x} = 58,11$) olarak belirlenmiştir. Bu bulguya göre genel saldırganlık düzeyi ile eğitim düzeyi değişkeni arasında bir ilişki olmadığı söylenebilir.

BÖLÜM V

Sonuç Ve Öneriler

Spor; huzurlu, mutlu ve sağlıklı bir yaşam beklentisi fazla, olan bir uğraştır; ancak sporun engelli bireylerin yaşamında daha rahat bir devamlılık göstermesi için daha farklı bir önemi vardır; çünkü spor onlar için zaten yaşamlarında birçok engelle karşılaşan, hayatlarını zorlaştıran ve bu engellerin yarattığı sıkıntı ve stresle birlikte yaşayan engelli kişiler spor ile yaşama yeni bir pencere açılabilir. Bireylerdeki engel derecesine veya şekline bakılmaksızın egzersiz yapma, sportif yaşamda var olma bireylere haz vermekte, egzersiz yapmaktan alınan bu haz da engelli kişilerin yaşam motivasyonunu ve kalitesini artırmaktadır. Sporun veya egzersizin sağlık için pozitifliğinin yanı sıra, kişi spor yaparak aktif yaşamda yer bulup yalnızlığını diğer bireylerle paylaşabilmekte, arkadaşlık ve dostluk kurabilmekte, paylaşmayı öğrenebilmekte, becerilerini tanıyarak geliştirme olanağı bulabilmekte, kendine ve diğer insanlara karşı olumlu duygu ve düşünceler geliştirebilmektedir. Tüm bu tanımlamalar kişilere anlamlı ve kaliteli bir yaşam sürdürülebilirlik şansını verebilmektedir. Hatta engelli kişiler, onlar için hazırlanmış yarışmalara katılabilmekte, başarı ve başarısızlığı yaşayabilmektedir. Bundan dolayı kendilerini engelli bir birey olmaktan daha çok sporcu olarak hissetmektedirler. Bu hissin verdiği özgüven ile engellerle daha kolay başa çıkmasını öğrenebilmektedirler (Özer, 2001). Buradan hareketle, engelli bireylerin sporla uğraşması ve bu uğraşının topluma uyum sağlamada önemli bir etkiye sahip saldırganlık düzeyini belirlemedeki rolü göz ardı edilemez bir gerçektir.

Bu bölümde, araştırmanın bulguları, alt problemler altında toplanarak değerlendirilmiştir.

5.1. Görme engelli bireylerin Genel Saldırganlık Düzeyi spor yapma değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın bulgularına göre; görme engelli bireylerin genel saldırganlık düzeylerinde spor yapma değişkenine göre anlamlı ölçüde farklılık tespit edilmiştir ($t_{113}=9,49$, $p<.05$). Bu sonuca göre; soru yapan görme engellilerin genel saldırganlık düzeyleri daha düşüktür.

Spor yapan engelli bireyler ile spor yapmayan bireylerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Spor, kişinin dinamik sosyal çevrelere

uyumunu sağlayan bir sosyal etkinlik olmasından dolayı, kişinin sosyalleşmesinde önemli bir yere sahiptir. Modern toplumlarda sporun çoğunlukla ortak bir etkinlik olduğu göz önüne alındığında sportif faaliyetler aracılığıyla, kişiler değişik insan ve farklı gruplar ile sosyal ilişkiye girmektedir. Spor bireyin kendine has dünyasından kurtularak başka ortamlarda, başka kişilerden, inançlardan, düşüncelerden, yaşayışlardan insanlarla iletişim içinde bulunmasını, bu kişilerden etkilenmesini ve onları etkilemesini sağlamaktadır. Bu açıdan sporun, yeni dostluklar kurulmasına, pekiştirilmesine ve sosyal kaynaşmaya destek sağladığı, kişilerin bir araya gelmesine ve özellikle engelli kişilerin topluma kazandırılmasında ve saldırganlık düzeylerinin azalmasında önemli rol üstlendiği söylenebilir (Yetim, 2005). Yine benzer bir çalışma olan Tiryaki'nin basketbol, voleybol ve jimnastik sporcuları üzerinde yaptığı bir araştırmaya göre de spor yapan bireyler spor yapmayan bireylere göre daha az saldırgan davranışlar göstermektedir (Erden, 2007). Dolayısıyla literatürde saldırganlık düzeyi ile ilgili yapılan benzer çalışmalar araştırma sonucu ile paralellik göstermektedir.

5.2. Görme engelli bireylerin Atılganlık Düzeyi spor yapma değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın bulgularına göre; Spor yapan ve yapmayan görme engelli bireylerin genel atılganlık düzeyleri arasında spor yapma değişkenine göre anlamlı ölçüde farklılık tespit edilmiştir ($t_{113}=18,87$, $p<.05$). Bu sonuca göre spor yapan engelli grubun, spor yapmayan engelli gruba göre atılganlık düzeyi daha yüksektir.

Atılganlık, bireyin kendi menfaatlerini koruması için endişe etmeden duygularını açıkça anlatabilmesi ve başkalarının haklarını kabul ederek kendi hakkını kullanmasını sağlayan her davranış olarak tanımlanmaktadır (Çobanoğlu, 2006). Erden'in (2007) spor yapan ve yapmayan engelsiz bireyler üzerinde yaptığı benzer bir çalışmaya göre; spor yapan bireyler spor yapmayan bireylere göre daha atılgan davranışlar göstermektedir. Erden'in yaptığı benzer çalışma, araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Tiryaki'nin (1996) yapmış olduğu çalışmada; koçların, sporcularını daha saldırgan olmaları doğrultusunda güdülemesinin aslında nu sporcuların daha atılgan olmalarını istemesi anlamını taşıyacağını ve bu tür davranışlarda karşıdaki bireye zarar verme niyeti olmadığını ancak kazara zarar verilirse bunun rastlantısal bir durum olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

5.3. Görme engelli bireylerin Edilgen Saldırganlık Düzeyi spor yapma değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın bulgularına göre; Spor yapan ve yapmayan görme engelli bireylerin edilgen saldırganlık düzeylerinde spor yapma değişkenine göre anlamlı ölçüde farklılık tespit edilmiştir ($t_{113}=5,42$, $p<.05$). Bu sonuç doğrultusunda spor yapan görme engelli bireylerin spor yapmayan görme engelli bireylere göre edilgen saldırganlık düzeyleri daha yüksektir. Erden'in (2007) spor yapan ve yapmayan engelsiz öğrenciler üzerinde yaptığı bir araştırmaya göre spor yapmayan kişiler spor yapan kişilere göre daha edilgen davranışlar göstermektedir. Çalışmamızda elde edilen bulgular Erden'in yapmış olduğu çalışma bulguları ile örtüşmektedir. Spor yapan görme engelli bireylerde edilgenlik davranışının yüksek çıkmasının spor doğasında yer alan mücadele olgusu ilişkisinden kaynaklandığı söylenebilir.

5.4. Görme engelli bireylerin Yıkıcı Saldırganlık Düzeyi spor yapma değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın bulgularına göre; görme engelli bireylerin yıkıcı saldırganlık düzeylerinin spor yapma değişkenine göre anlamlı ölçüde farklılık tespit edilmiştir ($t_{113}=-7,41$, $p<.05$). Spor yapmayan engelli bireylerin yıkıcı saldırganlık düzeyleri ($\bar{x} = 34,64$), spor yapan engelli bireylere göre ($\bar{x} = 29,00$) daha yüksektir.

Araştırma bulgularını destekleyen benzer bir çalışmada spor yapan engelli bireyin kendi dünyasından kurtularak diğer yaşamlardan, başka kişilerden, ifade edemediği duygularını açığa çıkarmasını ve bu duygulardan kurtulmasını ve engelsiz kişileri etkilemesini sağlayarak toplumda varlıklarını hissetmesi sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle görme engelli bireylerin spora başlamasıyla ifade edemediği duygu ve düşüncelerini spor yoluyla rahatlıkla anlatabilmekte ve kendilerinin de toplumsal yaşamda var olduklarını kabul ettirmek istemeleri oyun içinde yıkıcı saldırganlığa neden olabilir. Engelli birey bunu gerçekleştirirken karşısındaki rakibine isteyerek fiziksel zarar verdiği eylemle yıkıcı saldırganlığa neden olabilir. Başka bir bireye zarar verme ve onun acı çekmesini görme isteği bireyin yıkıcı saldırganlık düzeyinin yüksek çıkmasına sebep olabilir (Tiryaki, 2000).

Tiryaki (2000) 'nin engelsiz kişilerle yapmış olduğu aynı araştırmaya göre; spor yapan engelli bireylerin spor yapmayan engelli bireylere göre daha saldırgan

davranışlar sergilediği tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışma sonucu araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir.

5.5. Görme engelli bireylerin Genel Saldırganlık Düzeyi Cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

Görme engelli bireylerin genel saldırganlık düzeylerin de cinsiyet değişkenine göre anlamlı ölçüde farklılık tespit edilmemiştir ($t_{113}=0,85$, $p>.05$). Bu sonuca göre genel saldırganlık düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasında bir ilişki olmadığı söylenebilir. Dervent (2007)' in "Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri Ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi" üzerine yapmış olduğu çalışma sonucu araştırma bulgularımız ile paralellik göstermektedir. Yapılan çalışmanın sonucuna göre; Spor yapan kız öğrencilerin spor yapmayan kız öğrencilere göre saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

5.6. Görme engelli bireylerin Genel Saldırganlık Düzeyi Yaş değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

Görme engelli bireylerin genel saldırganlık düzeylerinde yaş değişkenine göre anlamlı ölçüde farklılık tespit edilmemiştir ($F_2=0,91$, $p>.05$). Genel saldırganlık düzeyleri tüm yaş gruplarında orta saldırganlık düzeyinde tespit edilmiştir. Bu bulguya göre genel saldırganlık düzeyi ile yaş değişkeni arasında bir ilişki olmadığı söylenebilir.

Topuz ve arkadaşlarının (2010) yapmış olduğu çalışmada amatör futbolcuların saldırganlık puan ortalamaları arasında yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>.05$). Diğer taraftan, işiten futbolcuların saldırganlık puan ortalamaları arasında yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p<.05$). Futbolcuların özellikle genel saldırganlık puanlarının yaş gruplarının büyümesine paralel olarak azaldığı gözlenmiştir. Erşan ve Doğan (2002) tarafından Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencileri üzerinde yapılan diğer bir araştırmada da, öğrencilerin yaşları ile yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yapılan bu çalışma sonucu araştırma bulgularımız ile örtüşmektedir.

5.7. Görme engelli bireylerin Genel Saldırganlık Düzeyi Eğitim Durumu değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

Görme engelli bireylerin genel saldırganlık düzeylerinde eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı ölçüde bir farklılık tespit edilememiştir ($F_2=0,91$, $p>.05$). Genel saldırganlık düzeyi tüm yaş gruplarında orta saldırganlık düzeyinde tespit edilmiştir. Bu bulguya göre genel saldırganlık düzeyi ile eğitim düzeyi değişkeni arasında bir ilişki olmadığı söylenebilir.

Öneriler

- Toplumumuzda engellilere daha çok önem verilmeli ve bu kavram topluma bilinçli olarak anlatılmalıdır.
- Beben Eğitimi ve Spor anlamında engelliler ile ilgili daha çok eğitim verilmeli.
- Engelli bireylerin yaşam kalitesi yükseltilmeli, onlara uygun yaşam çerçevesi oluşturulmalı.
- Engelliler ile ilgili daha çok akademik ve eğitim çalışmaları yapılmalı.
- Görme engelli bireylerin görme duyusunun olmamasından kaynaklı bireylere fiziki değil sözel olarak laf söylemeleri, birinin canının yanmasından duyduğu sevinmesi vb. şeklinde yaptığı davranışlar dolaylı saldırganlık olarak tanımlanmaktadır. Edilgenliğin azaltılabilmesi için aileler, eğitimciler, psikologların, engelliler hakkında çalışmalar yapılabilir ve bu çalışmalar topluma aktarılmalıdır.
- Çalışmamızda görme engelli spor yapan ve yapmayan bireylerin atılganlık düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Spor yapan görme engelli birey kendi dar dünyasından kurtularak başka ortamlarda, başka bireylerle iletişim içinde bulunması onların atılgan olmasına neden olmuş ve bu bireylerde olumlu davranışlara sebep olduğu tespit edilmiştir. Aileler, eğitimciler, antrenörler ve psikologların sporun engellilerin atılganlık davranışını artırdığı için diğer engelli bireylerin spora başlamaları için birlikte ekstra çalışmalar yapılabilir.
- Ülkemizde engelliler eğitimi ile ilgili bu alanın içinde olan ve önemli bir yeri olan beden eğitimcilerin yetiştirilmesi ve bu beden eğitimcilerden yararlanılması önerilebilir.
- Görme engelli bireylerin yeteneklerini becerilerini keşfetmek için gerekli çalışmalar yapılmalı ve görme engelli bireylere bu fırsatlar sunulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aracı, H. (2001). Öğretmen ve öğrenciler için okullarda beden eğitimi. (3.Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Aral N, Ayhan A. (2004). İlköğretim okullarının sekizinci sınıfına devam eden çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 17:18-24.
- Baltaş A, Baltaş Z, (1995). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baykan, Z., (2000). Özürlülük, engellilik, sakatlık nedenleri ve korunma. *STED Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 2000, S.9, <http://www.ttb.org.tr/sted/sted0900/4.html>, adresinden 16 Nisan 2015'te alınmıştır.
- Bigelow, A., (1990). Relationship between the development of language and thought in young blind children. *J. Usually Impairment and Blidness*. 84 (8).
- Bilgi, A., (2005). *Bilgisayar oyunu oynayan ve oynamayan ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık, depresyon ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Budak, S., (2001). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Büyükıyıldırım, H., Temel, C., Erdem, M., (Mayıs, 2014). Sporun görme engelliler için önemi ve spor yapan görme engellilerin hayatındaki değişikliklerin incelenmesi, 2. Uluslararası Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi, Batman.
- Cavkaytar, A., Diken, İ. H., (2005). *Özel eğitime giriş*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çelik, H., (2006). *Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri bağlanma tarzları ve kişiler arası şemalarının incelenmesi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çobanoğlu, G.B., (2006). *Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Dalbudak, İ., (2012). *13-15 yaş arası görme engelli sporcuların stres ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Dervent, F., (2007). *Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve sportif aktivitelere katılımı ilişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.
- Durak, N. (2006). *Son çocukluk dönemi öğrencilerinin saldırganlıklarını belirlemeye yönelik sosyal uyum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Efiliti, Erkan., (2006). *Orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık, denetim odağı ve kişilik özelliklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Enç, M. (2005). *Görme engelliler – gelişim, uyum ve eğitimleri*. (2. Basım). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Erden N,K. (2007). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğretmenlik Bölümleri birinci öğretim son sınıf öğrencilerinin saldırganlık türleri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı.
- Erşan E, Doğan O.(2002). *Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinde atılganlık ve saldırganlık düzeylerinin sosyodemografik özelliklerle ilişkisi*. 7. *Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*: Antalya-Kemer: Mirage Park Resort. Ekim: 241, 27-29.
- IBSA, Türkiye Görme Engelliler Spor Federasyonu, <http://www.gesf.org.tr/>, adresinden 4 Nisan 2015 tarihinde alınmıştır.
- Karaca, M., (2007). *Organizasyonlarda saldırgan davranışlara maruz kalma ve mağdurların kişiliğiyle ilişkisi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Karademir, Ş., (2008). *Özürllük sınıflaması için bir model oluşturma*, Uzmanlık tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı.
- Karayılmaz A. (2006). *Amatör küme futbolcularını saldırganlığa iten psiko sosyal nedenler*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıçarslan, S., (2009). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inançları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurtyılmaz, Y., (2005). *Öğretmen adaylarının saldırganlık düzeyleri ile akademik Başarıları İletişim ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkiler*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Merttürk, R., (2005). *Bilgisayar oyunu oynayan ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık depresyon ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özbeç, Ç., *Engelliliğin nedenleri*, <http://www.cetinozbeç.net/?pnun=264&pt=Engel%20T%C3%BCrlerinin%20S%C4%B1nC4%B1fland%C4> adresinden 2 Mayıs 2015 tarihinde alınmıştır.
- Özer, D. S., (2001). *Engelliler için beden eğitimi ve spor*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özgür İ. (2008). *Engelli çocuklar ve eğitimi, özel eğitim*. (2. Basım). Adana: Karahan Kitabevi.
- Sapancı, F., (2013). *Sağlık hizmetlerinde engellilik kavramı ve engellilerin sağlık hizmetlerinden yararlanmaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sargın, N., (2001). *Çocuklarda ruh sağlığı*, Ankara: Nobel Yayın.
- Shokoufeh, S., (2014). *Erzurum'da farklı branşlarla ilgilenen sporcular ile spor yapmayan sedanterlerin kişilik ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*, Yüksek Lisan Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Tiryaki, Ş. (1996). Spor yapan bireylerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi: Takım ve bireysel sporlar açısından bir inceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tiryaki Ş. (2000). *Spor psikolojisi kavramlar, kuramlar ve uygulama*, İstanbul: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Topuz, R., (2008). *Amatör futbol oyuncularının saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Topuz R, Sanioğlu A, Çağlayan HS. (2010). Amatör futbol oyuncularının saldırganlık düzeylerinin incelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 12 (1), 42–49.
- Tuncer, T. (2003). *Görme yetersizliği olan çocuklar; özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ed. Ayşegül Ataman. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayınları.
- Türk Dil Kurumu, (1982). *Türkçe sözlük*, Ankara: TDK Yayını.
- Ünsal, B. S., Babacan, E. ve Ateşoğlu, L., (Mayıs, 2006). *Gelişmekte olan bir turizm pazarı: engelli -turizmi*. III. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Kongresi, Çanakkale.
- Varol, N. (1996). *Erken çocukluk döneminde görme yetersizliği olan çocukların eğitimi*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Yalçın, Y., (2009). *Spor tatmininin sporcuların stres ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi: Antrenör cinsiyetinin rolünü belirlemeye yönelik Antalya ilinde bir uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yetim, A.A., (Mayıs, 2014). *Engelliler sporuna sosyolojik yaklaşım*, Batman: 2. Uluslararası Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi, Batman.

ÖZGEÇMİŞ

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı Şeyma KURŞUN

Doğum Yeri ve Tarihi Gaziantep / 1985

Eğitim Durumu

Lisans Durumu: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Spor Bilimleri Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Programı

Yayımlar:

- Meriç Eraslan, Şeyma Kurşun,(2014): Süleyman Demirel Üniversitesi Spor Bilimleri Öğrencilerinin Bir Öğretim Elemanında Bulunması Gereken Niteliklere Yönelik Algılarının Değerlendirilmesi, 7. Ulusal Spor Bilimleri Öğrenci Kongresi, Poster Sunumu / Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Gözde Ersöz, Erkan Çetinkaya, Şeyma Kurşun, (2011) Üniversiteside Spor Alanında Okuyan Öğrencilerin Spora Başlama Ve Bu Alanı Seçme Nedenleri İle Beklentileri, 4. Uluslararası Spor Bilimleri Öğrenci Kongresi, Poster Sunumu / Marmara Üniversitesi

Aldığı Belgeler:

- Adnan Menderes Üniversitesi İlk Adım Projesi Katılım Belgesi (2008)
- Türkiye Spor Hekimliği Derneği Spor Yaralanmaları ve Lisans Muayeneleri Kursu (2009)
- Süleyman Demirel Üniversitesi, Üniversiteler arası 2. Lig Hentbol Müsabakaları Teşekkür Belgesi (2009)
- Süleyman Demirel Üniversitesi 2008-2009 Eğitim-Öğretim Mezuniyet Töreni Teşekkür Belgesi

- Marmara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu 4. Uluslararası Spor Bilimleri Öğrenci Kongresi Katılım Belgesi (2011)
- Süleyman Demirel Üniversitesi, 15. Uluslararası Bilim ve Bahar Şenliği Teşekkür Belgesi
- Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu 7. Ulusal Spor Bilimleri Öğrenci Kongresi Katılım Belgesi (2014)
- 1.International Sports Science Tourism and Recreation Student Congress Pertificate of Attendance (2014)

Antrenörlükler:

- 2. Kademe Step-Aerobik Antrenörlüğü (2011)
- 1.Kademe Bisiklet Antrenörlüğü (2012)

Çalıştığı Kurumlar

- Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Spor Bilimleri Bölümü Ücretli Öğretim Görevliliği
- Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı Sözleşmeli Antrenör / Eğitimci

İletişim

E-Posta Adresi seymakursun@hotmail.com.tr